

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ Α΄

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2016 - 2017

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Εκδηλώσεις Παρασκευής 28 και Σαββάτου 29 Ιουλίου

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΒΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΙΣ

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΓΥΜΝΟΠΑΙΔΙΕΣ

Ομιλία,

Αρχαιολογικά του Τόξου Αγοράς – Απέλλας – Ναού του Λυκούργου,

Συμπόσιο Γυμνοπαιδιών

Απόστολος Λ. Πιερρής

ΠΝΟΕΣ
ΑΠΟ ΤΙΣ
ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΓΥΜΝΟΠΑΙΔΙΕΣ

τοῖς μὲν πέδα κάλλεος αἰέν

Ίβυκος Fr. 282(a)46 Page - Campbell

8 Αυγούστου 2017

I

Το Απόλυτο Είναι προβάλλεται ως Φαίνεσθαι στη φαντασμαγορία των φαινομένων που απαρτίζουν τον Κόσμο ως όψεις του Είναι. Το Εν έτσι γίνεται Πολλά, τα οποία συνέχονται στο κοσμικό σύστημα ως όντα αυτό τούτο το Εν. **Η ταυτότητα του Είναι και του Φαίνεσθαι αποτελεί τη θεμελιώδη εμπειρία του Δωρισμού εκφραζόμενη μεταφυσικά μεν στην από-καλυπτική οντολογία της α-λήθειας, φυσικά δε στις φανερωτικές διεργασίες του κοσμικού γίγνεσθαι, υπαρξιακά δε στην επί-δειξη της νεαρώδους ώρας του κάλλους κατά την εφηβεία.**

Η τροπικότητα ύπαρξης των Πολλών στο Φαίνεσθαι απαιτεί τις διαστάσεις του Χώρου και του Χρόνου. Τα πολλά όντα δημιουργούν τον χώρο και τον χρόνο ως συστήματα σχέσεων μέσα στις οποίες συντελείται η πολλαπλότητά τους.

Ο Χρόνος και ο Χώρος διασπούν την ενότητα του Είναι για να υπάρξει Κόσμος. Πολλαπλότητα, μερικότητα και γίγνεσθαι χρειάζονται τις διαστάσεις του Χώρου και Χρόνου για να πραγματοποιηθούν. Οι διαστάσεις διατείνουν το ον στο Φαίνεσθαι ώστε να αποκτήσει δομή και ρυθμό. Ο ρυθμός είναι δομή στον χρόνο και η δομή είναι ρυθμός στον χώρο.

Το τέλος του όντος, όπου τελειούται η ουσία του, φανερώνει το απόλυτο υπό την όψη της συγκεκριμένης τελείας μορφής.

Ο χρόνος υφίσταται για να επιτυγχάνει το ον το τι ην είναι του, το “τέλος” της ουσίας του. Ο δε χώρος για να φανερώνεται η δομή του Είναι στη Μορφή του Φαίνεσθαι. **Χώρος και Χρόνος δεν είναι αυθυπόστατα, αλλά απορρέουν από τη μεταφυσική αναγκαιότητα του Φαίνεσθαι, του Απο-καλύπτεσθαι, της Προβολής του Απόλυτου σε Μορφή Κάλλους.** Η προβολή του Απόλυτου, η Φανέρωση του Είναι δημιουργούν τις δομές του χωροχρόνου. **Το Ον δημιουργεί τον χώρο και τον χρόνο ως πλαίσιο φανέρωσής του, το άγαλμα δημιουργεί τον Χώρο ως αποτέλεσμα της διαρθρωτικής δομής του, το “τέλος” τον Χρόνο για να συντελεσθεί η κίνηση προς αυτό.**

Δεν υφίστανται δομές του χωροχρόνου ανεξάρτητες από το ον που υπάρχει σε αυτές. Δεν υπάρχει προοπτική στην αρχαία τέχνη. Η επιφάνεια της αγγειογραφίας γεμίζει με σχήματα – εκφράζεται απέχθεια του κενού, του χώρου καθ’ εαυτού. Τόσο στη γεωμετρική όσο και στην αρχαϊκή περίοδο οι εικονογραφίες είναι πλήρεις γραμμών και παραστάσεων. Μέχρι να κυριαρχηθεί η τέλεια μορφή, οπότε εκτοπίζονται τα γεμίσματα και μένει μόνη αυτή “πλέουσα” στον χώρο που η ίδια δημιουργεί ως συνθήκη ανάδειξής της, ως όρου επι-φανείας του όντος.

Οι δια-στάσεις του χώρου κάνουν να αναδειχθεί η Μορφή, η διάσταση του χρόνου επιτρέπει την επίτευξη του Τέλους της ουσίας των όντων. Αλλά η συνοχή των μερών ενός όλου στην ενότητα της Μορφικής ολοκληρίας του απαιτεί οργανική ενέργεια. Η εστίαση του χρονικού γίνεσθαι στην κίνηση προς το τέλος είναι εργώδης. **Η τάση διάχυσης των μερών του χωροχρόνου χωρίς ενοποιό νόημα ολοκληρώματος, η συνεπακόλουθη μοιραία ανησυχία για τη συνοχή και τη συνέχεια της ύπαρξης, αποκαλύπτουν πως η μεταφυσική αναγκαιότητα εκφράζεται ως υπαρξιακή μέριμνα βίου και αγωνία θανάτου στον άνθρωπο.**

Ο κόπος και ο πόνος της ανθρώπινης ύπαρξης στην προσπάθειά της να αποτρέψει τη φθοροποιό, διαλυτική δράση του χώρου και του χρόνου, το Πάθος της ύπαρξης, ο διαμελισμός του Διονύσου και η Σταύρωση του Χριστού, αντιτίθεται προς τη θεία μακαριότητα: οι θεοί είναι “ρεία ζώντες”, αυτοί που ζουν εύκολα, άκοπα, αμέριμνα, αναγώνια. Αυτό συνιστά το υπαρξιακό περιεχόμενο της αιωνιότητας, της μεταφυσικής οντότητας εκτός διάρκειας χρόνου.

Αντιθέτως το υπαρξιακό βίωμα του ανθρώπινου βίου καθορίζεται από τη μέριμνα για τη ζωή και την αγωνία του θανάτου που αποτελούν δύο όψεις της αυτής απειλής κατά του “τέλους” της ανθρώπινης ουσίας. Μέριμνα και αγωνία προκύπτουν ως ανησυχία της ανθρώπινης ύπαρξης μήπως δεν επιτύχει το “τέλος” της ουσίας, την τελειότητα του Κάλλους της. Στο “τέλος” του Κάλλους, τότε που δεν χρειάζεται το ον τίποτε άλλο, τη “στιγμή” που η αποκάλυψη του Απόλυτου πραγματώνεται σε αυτό δια της τέλει μορφής του, κατά το μεγαλόπρεπο “Νυν” όπου κλείνει και περατούται η ουσία του όντος στο Κάλλος της τελειότητάς της, τότε που δεν λείπει τίποτα από την ολοκληρία της φύσης του, - η ανησυχία αίρεται, μέριμνα και αγωνία εξαφανίζονται, μακάριος δε ο θνητός εισέρχεται στην Αιωνιότητα δια της «Ωραίας Πύλης», της οικείας τελειότητας.

Νεότητα είναι η ακμή του όντος, το Έαρ της ύπαρξής του στον χρόνο, η Άνοιξη του βίου, το άνοιγμα του κάλυκος κατά την έσχατη αποκάλυψη του απόλυτου στον Κοσμικό Ανθό. Η νεότητα της “ώρας”, η “ωραία” στιγμή της άνθισης, αρχετυποποιείται στο σωματικό κάλλος της τέλει εφηβείας κατά τον Μέγα Πρωθήβη Άνακτα. Αλλά νεαρός είναι και ο σοφός στην ώρα της πνευματικής ολοκλήρωσής του, όταν η αλήθεια φωτίζει την παρουσία του στο “ξέφωτο” του Κόσμου, όπου τα όντα φαίνονται απαστράπτοντα το φως του κάλλους τους.

Γιατί και το Φως, όπως ο Χώρος και ο Χρόνος, δεν έρχονται έξωθεν, αλλά αποτελούν δομές της ύπαρξης του όντος. Αρχή υπέρτατη είναι το Απόλυτο Είναι και η Φανέρωσή του, η αυθυπόστατη απο-κάλυψή του. Έτσι και Αρχή σε κάθε περίπτωση είναι το ον και το τέλος της ουσίας του. Χώρος είναι η δομή της Μορφής του, Χρόνος η απαιτούμενη διάρκεια για την επίτευξη του τέλους του, Φως ο βαθμός πραγμάτωσης του Κάλλους του.

Φωτίζει το κάλλος και άλλο ουδέν.

II

Η ανυπέροβλητη σημασία της Σπάρτης έγκειται στο ότι πραγμάτωσε εμπράκτως και όχι εσχατολογικά, πραγμάτωσε τελεολογικά, ιδεατά και αρχετυπικά, την Μεταφυσική και Υπαρξιστική του Ελληνισμού κατά τη Δωρική πεμπτουσία του.

Ιδού γιατί και πώς.

Οι δυο πυλώνες της μέριμνας και της αγωνίας στην έγχρονη ύπαρξη του ανθρώπου είναι η οικονομία και η οικογένεια υπό τη γενικότερη έννοιά τους.

Η οικογένεια εξασφαλίζει τη συνέχιση του είδους και συμβάλλει στη λύτρωση του ανθρώπου από την αγωνία του θανάτου δια της λυτρωτικής επενέργειας των Μυστηρίων της Χθόνιας Γονιμότητας. Η

περιοδικότητα του Μεγάλου Ενιαυτού εγγυάται συνέχεια και ανάσταση, μαγεύει με την έξοδο και είσοδο στους μητρικούς κόλπους της Γης. Η Οικονομία από το άλλο μέρος συντηρεί την ύπαρξη στον χρόνο και συσσωρεύει εφόδια για τον επόμενο της σειράς. Η ουσία και των δύο πυλώνων έγκειται στον Οίκο.

Η Σπάρτη απελευθέρωσε τον άνθρωπο κατά το μέγιστο μέρος από την οικονομική και οικογενειακή μέριμνα, κάνοντάς τον δε Απολλώνιο ίνδαλμα τον λύτρωσε από τον φόβο του θανάτου, από τον αρχέγονο τρόπο του σκότους, δια του φωτός του κάλλους. **Η ομορφιά σώζει.**

Και η ομορφιά είναι γυμνή γιατί το φως απο-καλύπτει. Το Είναι σπεύδει να φανερωθεί, το ον δεν κρατιέται να ενεργήσει, το κάλλος οργάνει επί-δειξη. Η γυμνότητα ήταν Σπαρτιατικό ήθος και άρχισε από την Σπάρτη για να καταλήξει να προσδιορίζει τον Ελληνισμό. Με την έμφαση στην σωματική τελειότητα, πάρεργο είναι και η απαξίωση της ενδυματολογικής πολυτέλειας και κομψότητας, ακόμη δε και η αδιαφορία προς πλουτολογικές διαφορές στην κοινωνία: *οὐ γὰρ ἐσθῆτος πολυτελεία ἀλλὰ σώματος εὐεξία κοσμοῦνται* [1]*. Μετράει και βαραίνει το κάλλος υπέρ πάντα.

Ο Σπαρτιάτης αφιέρωνε τον χρόνο του στο ουσιώδες: την επίτευξη της τελειότητας που κατά τη μοίρα (το “μοίρασμα” δυνατοτήτων της ανθρώπινης φύσης) του είχε λάχει (κατά το τι ην είναι του, σύμφωνα με τη φιλοσοφική Αριστοτελική διατύπωση). **Σκοπό είχε να γίνει “άγαλμα” του θείου, ιδίως “άγαλμα” του Απόλλωνος, εφ’ ω αγάλλεται ο Άναξ Πρωθήβης.**

Για αυτόν τον σκοπό, προς αυτό το “τέλος”, εχρειάζετο «σχολή», άφεση από τις βιοτικές μέριμνες. Και αυτό του παρέσχαν οι Λυκούργειοι θεσμοί. [2]. Οι νεώτεροι των 30 ετών ούτε καν επελαμβάνοντο οι ίδιοι

* Σημειώσεις πηγών και αναλύσεων στο τέλος, από σελ. 23

οικονομικών φροντίδων, πράττοντας τα απαραίτητα δια συγγενών αίματος και φίλων του κάλλους των, για τους δε μεγαλύτερους ήταν αισχρό να ασχολούνται πολύ με τα αναγκαία διαχειριστικά της οικονομίας, πέραν του απολύτως απαραίτητου προς άνεση βίου. Αντιθέτως συναναστρέφοντο συνεχώς στα γυμνάσια και τις λέσχες και τα φιδίτια. [3].

Ο βίος του Σπαρτιάτη στην Αρχαϊκή Εποχή ήταν οικονομικά εύκολος, έμοιαζε με τους **ρεία ζώνοντας** θεούς. Αλλά το έργο της τελειοποίησής του ήταν βαρύ μεν, όμως και πάλι “εύκολο”, εφόσον η επίτευξη του τέλους της φύσης του για κάθε ον είναι το φυσικότερο πράγμα, του οποίου η Χαρά αντισταθμίζει όποιον κόπο.

Προς ηδονή εξ άλλου ο βίος δι-ανθίζετο **από το βίωμα της Αιωνιότητας στις Εορτές** του βίου [4]. Όπως ο θεός έτσι και οι θρησκευτές του: του Απόλλωνα του αρέσουν οι χοροί και τα τραγούδια της μεγάλης ποίησης και τα παιχνίδια και οι παιάνες στα “ανδρεία” [5]. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι ο τρομερός θεός που τον σέβονται και φοβούνται όλοι οι γεροντώτεροι θεοί του Ολύμπου (αρχή του Ομηρικού ύμνου στον Απόλλωνα) και του οποίου η οργή είναι πέρα από κάθε όριο (αρχή της Ιλιάδος [6], Νιοβίδες). Ακριβώς όπως και στην Σπάρτη η μουσική έλκει και έλκεται από τον σίδηρο [7].

Η εικόνα που είχαν οι αρχαίοι για την αρχαϊκή Σπάρτη ήταν μιας χρυσής ευδαιμονίας, του ιδεώδους της ανθρώπινης κατάστασης πραγματοποιημένου: μια εορτή κάλλους αναδεικνύεται όπου η τελειότητα της ανδρότητας εκφράζεται με το αγλαίσμα του βίου, με χορούς και μουσική και ποίηση και αθλητισμό και ανδρεία και ορθιάζοντα «κόσμο» πόλεως Δωρικό μέσα σε φυσικό τοπίο έξοχης ομορφιάς [8]. Αρκεί να βρεθούμε στον χώρο των πρώτων Απελλών, μεταξύ Βαβύκας και Κνακιώνος, ή στην ακρόπολη της Σπάρτης ή στο

Μενελάιον και στο Αμυκλαίον, για να μας διαπεράσει υπερβατικό φυσικό κάλλος.

Κατά την Εορτή γινόταν η επί-δειξη του επιτεύγματος της κοπιώδους αλλά ευχάριστης πορείας προς τελείωση. Το θέρος ειδικά η Σπάρτη ήταν σε εορταστική κατάσταση Αιώνιου Κάλλους με τις τρεις κυρίως πολυήμερες εορτές εις Απόλλωνα κατά τους τρεις μήνες του καλοκαιριού μετά τις θερινές τροπές, τον Υακίνθιο, τον μήνα των Γυμνοπαιδιών και τον Κάρνειο. [9].

Τόσο που ακόμη και πολεμικές επιχειρήσεις μπορούσαν να αναβληθούν ή καθυστερήσουν προς χάριν της εορταστικής μακαριότητας. Ο άξων του Δωρικού βιώματος, συστατικού του Ελληνισμού, παρέμενε ορθός υπέρ πάντα και δια πάντα: η επίτευξη του ανθρώπινου “τέλους”, η δίοδος δια της πύλης της νεαρόδους τελειότητας στην Αιωνιότητα.

Η ιερότητα των Εορτών του Κάλλους εις βίωση Αιωνιότητας παραμέριζε (χρήζει επανάληψης) εν καιρώ και αυτήν την πολεμική ανάγκη [10].

Ως προς την οικογένεια, ο πας προσανατολισμός ήταν προς την τεκνογονία και μάλιστα την ευγονία: ... *ώς ἐπ’ οὐδὲν ἄλλο γαμουμένων ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον* [11]. Ο άνδρας του οποίου η γυναίκα είχε θαμπωθεί από το κάλλος ρωμαλέου νέου εφρόντιζε να τον εισάγει εις αυτήν («πλήσαντα αυτήν γενναίου σπέρματος») προς τεκνογονία, αναγνωρίζοντας το παιδί δικό του. Και πάλι αντιθέτως αν ο ίδιος διέκρινε καλλικαρπία σε γυναίκα άλλου, μπορούσε να πείσει εκείνον να συνέλθει με την γυναίκα του προς γέννα αγαθών παιδων. [12]. Η οικογένεια έχει αποκλειστικό σκοπό την ευγονική τεκνογονία. Έτσι μένει απερίσπαστος ο Σπαρτιάτης για την αφιέρωσή του στα έργα του κάλλους εις τέλος αιωνιότητας. Τα Λακεδαιμόνια γαμικά ήθη έκαναν ώστε να επικρατεί

“ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθεια πρὸς γαμετὴν καὶ τὰ ταραττόντα καὶ κατακαίοντα [ζῆν] λύπαις καὶ ζηλοτυπίαις τοὺς πολλοὺς” [13].

Την ευγονική λογική της οικογένειας μαρτυρεί η απόθεση των διακεχυμένων και αμόρφων βρεφών στους (κατ’ ευφημισμὸν) Αποθέτες του Ταῦγέτου (βάραθρο), καθώς και η περίλουση των νεογνών με κρασί αντί νερού [14].

Στην ίδια ευγονική λογική ενετάσσετο και η γυμνασία των παρθένων κορών που συνηθίζετο στην Σπάρτη. [15]. Η μετρία γύμναση των θηλέων απέβλεπε μονοειδώς εις καλήν τεκνογονία. Η ακραία γύμναση των αρρένων απεσκόπει εις κάλλος μορφῆς και πολλαπλή, πολυδύναμη λειτουργική ικανότητα (ἀγαλμα θεών, ανδρεία, μαχητική δεινότητα, ορχηστική χάρι, αγωνιστική αριστεία, «κόσμια», δηλαδή ὁμορφη, κινησιολογία, αθλητική περιωπή). Ανάλογα στην απόλυτη γύμνωση του κούρου αντιστοιχούσε η μικρή (αν και πολλή για τα Ιωνικά ἤθη) ημιγυμνία της κόρης.

Οι Σπαρτιάτες ἔδρεπαν τους καρπούς της οικογένειας χωρίς τα βάρη της, χωρίς τους εμποδισμούς στην πνευματική, σπερματική και αιθέρια φύση του ἄρρενος που η επίμονη σύγκρασή του προς το γήινο, σκοτεινό και κοιλικό θήλυ αναγκαία προκαλεί.

Ἐκτός του ευγονικού, τεκνογονικού σκοπού ο βίος των δύο φύλων ετηρείτο χωριστός το πλείστον κατά την φύση των πραγμάτων. Στο σωζόμενο Παρθένιο του Αλκμάνα ο χορός των παρθένων χαριεντίζεται, τα μεταξύ τους πειράγματα και οι ἔπαινοι των κοριτσιῶν δίνουν και παίρνουν, αλλά στα εορταστικά παιχνίδια των κορών δεν υπάρχει κούρος, καμμιὰ αναφορά σε ἔφηβο, νεαρό ἢ μεγαλύτερο ἄνδρα. Οι σχέσεις των φύλων δεν υφίστανται προ του γάμου, ἀκόμη και των συζύγων κρατούνται στο ελάχιστον, και οι συνενυρέσεις τους μετρημένες. “Ἐνωρίζονται” λίγο. [16]. Ο μεγαλύτερος ἄνδρας, ἀφού δειπνούσε και συμποσιαζόταν στα φιδίτια [17], μόνο κοιμότανε σπίτι του,

κι αυτό χωριστά από την γυναίκα του, ο δε νέος ούτε και αυτό. Ομόκλινοι ήσαν και σύνευνοι οι του γάμου κοινωνήσαντες μόνον δια συνουσίαν προς τεκνογονίαν.

Αποκαλυπτικές είναι οι λεπτομέρειες για την πρώτη νύχτα του γάμου. Ο νέος έφευγε από το φιδίτιο, πήγαινε στο κατασκότεινο δωμάτιο όπου η «νυμφεύτρια» είχε ετοιμάσει την κόρη κουρεύοντάς την εν χρώ και φορώντας της ανδρικό μάτιο και υποδήματα, κατακλίνοντάς την δε σε στιβάδα κατά πατώματος, και εκεί, αφού την μετέφερε στην κλίνη, συνδιέτριβε και την σπερμάτωνε γρήγορα, επέστρεφε δε για να κοιμηθεί με τους άλλους νέους στην «αγέλη» του. [18]. **Η γυναίκα μεταποιείται εικονικά εις ψευδότυπο του ανδρός, κατά την κουρά, την ενδυμασία, την κατάκλιση επί εδαφιαίας στιβάδος. Η αφομοιωτική «παραπλάνηση» λειτουργεί σε πλαίσιο πλήρους σκότους πρώτον για την φαντασιακή υποκρινομένη επιτυχία της, θεμελιωδέστερα δε διότι η γενεσιουργία διενεργείται στους μυχούς του μητρικού κόλπου, στα έγκατα της Νυκτός. Ενώ αντιθέτως ο ερωτικός συνεπαρμός τελεσιουργείται στο καταυγάζον φως του γυμνού, από-κεκαλυμμένου κάλλους.**

Τα του χρόνου τηρούνται όσο η ευγονική ανάγκη επιβάλλει. Ο Δωρικός άξων μένει ακλόνητος στην αιωνιότητα του κάλλους, στο κοσμικό άνθος της ύπαρξης.

Ο Έρως, ως δημιουργική δύναμη Δωρικού «κόσμου», αποδεσμεύθηκε από την γενετήσια επιθυμία και μετουσιώθηκε σε ακατανίκητη έφεση προς το κάλλος, έγινε έρως καλού. Άφησε την βιολογική ανάγκη και μετάλλαξε σε παιδιά ηδεία και χαρμόσυνο κάλλους [19].

Αλλά η παιδιά του άνθους θέλει ολόνοη και ολόψυχη και ολόσωμη αφιέρωση. Η αγωγή και παιδεία των νέων αποτελούσε το έσχατο κι κύριο θεμέλιο του Σπαρτιατικού «Κόσμου». Από 7 ετών ο παις απεχωρίζετο την οικογένεια και ενσωματούτο στις νεαρώδεις αγέλες, εικόνα των ορεσίβιων χρυσών ορδών του θεού κατά τον προκαθοδικό βίο των Δωριέων και Κουρήτων. Τα παιδιά, και εντονότερα οι έφηβοι και τα κυρσάνια (νεανίσκοι), ζούσαν με ένα σκοπό: να αναδείξουν την τελειότερη μορφή του εαυτού τους. Για αυτό ο συνεχής αγώνας αριστείας, για αυτό η σκληραγωγία, και ο κατάχαμα επί καλαμίνων στιβάδων ύπνος, και οι μάχες και οι δοκιμασίες και οι φιλονικίες, και ακόμη οι αναγκαστικές κλοπές και οι κρυπτείες, εις ανάμνηση και βίωση του πρότερου βίου αδέσποτων ιλών εκτός προστασίας ένθεσμης κοινωνίας.[20].

Η σκληραγωγία, οι κακουχίες, οι στέρησεις, οι δοκιμασίες, οι τιμωρίες, η εξαντλητική υπεργυμνασία, η ολιγοσιτία διαμόρφωναν τον νεαρό Σπαρτιάτη εις άγαλμα μεν του Απόλλωνος, θαύμα ιδέσθαι δε για τους συμπολίτες. Το ήθος ανέβλυζε υπερήφανο ελευθερία και αυτοπροσδιορισμό εσθλότητας, φυσική δε αιδώ προς την αξία αφου ο ίδιος σωματοποιούσε την υπέρτατη Δωρική αξία, το κάλλος της μορφής. Αιδώς είναι η ηθική του Κάλλους. Ο Λακεδαιμόνιος σωματότυπος αισθητοποιεί την ιδέα του κάλλους στην υπερτελή (Απόλλων Υπερτελεάτας) φανέρωσή της. Η χαρά της αιωνιότητας καταυγάζει το διακαταπεφώτιστο πρόσωπο όσο και το πυργούμενο σώμα της τελειότητας. [21].

Στην Σπάρτη το «καλός καγαθός» έφερε την πληρότητα του νοήματός του. Κάλλος σημαίνει μορφολογική τελειότητα. Αλλά η διαρθρωτική αρμονία στις σχέσεις των μερών ενός όλου μεταξύ τους και προς αυτό είναι η δομική προϋπόθεση κάθε λειτουργικής ετοιμότητας, ικανότητας και αποτελεσματικότητας. Η απόδοση

εξαρτάται από την μορφή. Όμορφο και Ωφέλιμο είναι το ίδιο πράγμα: το καλό και το αγαθό (με την αρχαία έννοια, το χρήσιμο) συμπίπτουν στην πληρότητα της ύπαρξης, στον εσθλό.

Η Σπαρτιατική αγωγή έπλαθε ήθος ορθιάζον, χαρακτήρα εσθλό, σώμα δε θείο. Ο Δωρικός «Κόσμος» προυποθέτει αγέρωχο ανδρότητα θεσμοθετούμενη όχι δι' υφέσεως αλλά δι' επιτάσεως της δυναμικής της, αυτοελεγχόμενη δια της αιδούς του κάλλους. «Αιδώς Αργείοι, πάγκαλοι στην μορφή, αίσχιστοι στην συμπεριφορά», εσθλοί στο είδος (στη θωριά), δειλοί στις πράξεις (όχι ανυποχώρητα ορθοί όπως οι Σπαρτιάτες έφηβοι μαστιγούμενοι). [22].

Σκληρές συνθήκες (υπεργύμναση, ολιγοσιτία) που καλούν αφ' εαυτές και με επί πλέον ώθηση σε επικίνδυνες αυτενέργειες (αρπαγή τροφής, ακόμη και από την Άρτεμη - του ιερούς τυρούς της, μεγαλωστί υμνούμενους από τον Αλκμάννα, και άγρια εκδικούμενους τον κλοπέα [23]), σμιλεύουν Δωρικό ήθος και Δωρικό σώμα.

Εξαντλητική γυμνασία και ολιγοσιτία διαμορφώνουν σώμα αξονικό με ορθιάζουσα ροπή προς τα άνω, σώμα ανυσματικής αυξησης, μυώδες μεν στεγνό δε, πυκνοφυές και στιβαρό, με πλατείς ώμους και ρωμαλέα ανεπτυγμένο μεγαλομερές στέρνο εις αντίστιξη προς το εστιακό αιδοίο και τους προβολιαίους γλουτούς – σώμα ανεπτυγμένο και όμορφο, ρωμαλέο και ερατό, το σώμα που η Λακωνική Πλαστική έστησε μορφή της αιωνιότητας. [24]. Το αρχέτυπο του τέλειου Κούρου ουσιώνεται στο ίνδαλμα του Απόλλωνος: φανερώνεται ο Άναξ ως ανδρωδώς παις (viriliter puer κατά τον Plinius ο Κανών (Δορυφόρος) του Πολύκλειτου), ανήρ στην πρώτη ήβη του ρωμαλέος και κρατερός, με πλατείς ώμους περιχεόμενους από βαθειά χ αίτη [25]. Το μείδιμά του, ακόμη και αν πρόκειται για ταφικό μνημείο νεκρού, εκφράζει την παιγνιώδη χαρά της ύπαρξης που έχει επιτύχει το «τέλος» της, δηλώνει την αποκάλυψη της πληρότητας του Είναι στο Φαίνεσθαι.

Κατά το σώμα και η ψυχή της ανθρώπινης ολοκληρίας. [26].
 Ήθος ανυσματικό, τελεολογικό: ένας είναι ο υπεραίρων σκοπός, το “τέλος” της ανθρώπινης ύπαρξης, το κάλλος του Είναι. Επιτυγχανομένου του “τέλους” ο νεαρός Σπαρτιάτης είχε την χαρά της αφθαρσίας στα μάτια και σε όλα του τα μέλη, σφύζοντα από τελειότητα. Ο χρόνος δεν είχε ιδιαίτερο νόημα παρά ως πεδίο επί-δειξης κάλλους. Ο νέος, στην “ώρα” της ακμής του, ωραίος κοσμικός ανθός, λουσμένος την αιωνιότητα, θαύμα της φύσης για όλους, “άγαλμα” των θεών, υπέρτατο νόημα της ύπαρξης, ερατό ίνδαλμα του Είναι – είναι έτοιμος να τελειώσει την έγχρονη διάρκειά του αφού έχει τελειωθεί στην αιωνιότητα. Δεν υπάρχει τίποτα ουσιώδες που να μπορεί να προστεθεί βελτιώνοντάς τον: είναι τέλειος, αυτή η ενσάρκωση του Απόλλωνα. Γι αυτό πεθαίνει επι-δεικνύοντας την ομορφιά του στις Θερμοπύλες, αυτό τού τραγουδάει ο Τυρταίος [27].

Η γενναιότητα είναι θέμα ομορφιάς. Ο ατελής είναι δειλός.

Ο Απολλώνιος νέος γυμνάζεται πριν την μάχη και τον θάνατο.
 Γυμνάζεται πριν τον αγώνα αντοχής και την φοβερή διαμαστίγωση [28]. Η ετοιμότητά του στις δοκιμασίες του χρόνου συνίσταται στην αποκάλυψη του τέλειου κάλλους του. Δεν τον δελεάζει η επιτυχία στον χρόνο αφού τον διεγείρει το πνεύμα της αιωνιότητας. Εκστατικός πάσχει την ταύτιση του προς τον πρωθήβη Άνακτα του Κάλλους. [29]. Στεφανωμένος, γυμνασμένος, κατάγυμνος, οπλίτης φορώντας μόνο κατάσαρκα τον θώρακα, επί κεφαλής λοφώδη περικεφαλαία και περικνημίδες στα πόδια, κινείται με ορχηστικό ρυθμό, υπό την μουσική αυλού, αργά και σταθερά, μεγαλόπρεπα σαν κινούμενος Δωρικός κίων, βαίνει παιανίζων στον αγώνα νίκης ή θανάτου ως εις πομπική παρέλαση επίδειξης, εις εορτήν αιωνιότητας, εις την παιδιά του πολέμου, εις παρουσία και επιφάνεια του πρωθήβη Άνακτος [30].

Ο Διόνυσος ηττάται στον χρόνο και να, θριαμβεύει, διαμελίζεται και ιδού, ζων, πλαγιάζει κεκμηκώς στον Άδη της ύπαρξης και πάλιν ορθιάζει ανεστώς την λύτρωση - αλλά πώς να θριαμβευθεί και να θριαμβεύσει ο υπερτελέατος της αιωνιότητας, ο Παις του Κάλλους ο παίζων τον χρόνο, του οποίου η βασιλεία είναι, και δεν γίγνεται, εις τους αιώνας των αιώνων; [31]. Η ανυπέρβλητη επιβολή που άκοπα και αμέριμνα, που «ρεία» και αδιάφορα, ασκεί ο Απόλλων του Δυτικού αετώματος του ναού του Διός στην Ολυμπία, δεν εξαρτάται από την έκβαση της μάχης Λαπίθων και Κενταύρων, αλλά συνίσταται στην έκπαγλη μορφή της αρμονίας που παίρνει ο αγών της ύπαρξης. Βέβαια και ο χρόνος, και το γίνεσθαι στον χρόνο, θα συμ-μορφωθεί προς το αίδιο αρχέτυπό του: πάντα εν τέλει θα νικήσουν οι Λαπίθες. Είναι τελειότερη μορφή της ύπαρξης - είναι ομορφότεροι.

Ο νεαρώδης Σπαρτιάτης ίσταται ως αμετακίνητος κίων αιωνιότητος μαστιγούμενος από τα δεινά του χρόνου και ταυτόχρονα ως εορτή αιωνιότητας μέσα στον χρόνο, ίσταται ως αίδιος άξων του χρόνου, νοηματοδότης του χρόνου εκτός και εντός του πάθους της ύπαρξης, ανεπηρέαστος από τα συμβεβηκότα του χρόνου, ίσταται ως ορθιάζων φαλλός σφύζων δημιουργικής δύναμης όχι εις γένεση κυρίως αλλά πρωτίστως εις φανέρωση κάλλους, ίσταται ως το είναι επί του μηδενός.

Ίσταται ως Άνθος του Κόσμου.

Και ιστάμενος εν τελειότητι, επι-δεικνύων γυμνή την ουσία της ύπαρξης, ο ίδιος απο-κάλυψη του Απόλυτου, αυτός το Σωτήριο του κόσμου, συναγερμός αισθήσεων και πνεύματος γονιμώτερος πάσης χθονιότητας, συγκέντρωση δύναμης ισχυρότερη παντός κεραυνού

και κάθε κυριότητας, - αυτός ο αίδιος Κούρος δια κάλλους κινεί τα πάντα μένων ακίνητος, αμετάβλητη αρχή κάθε μεταβολής, ανυσματικός άξων περιστροφής των πάντων.

Την ακαταμάχητη έλξη που ασκεί το Κάλλος, την ανυπέροβλητη δύναμη που έχει να στρέφει τα πάντα προς αυτό, την μαγεία με την οποία δεσμεύει τα (αδιάφθορα) αυθεντικά όντα να πειθαρχούν εκούσια στην ακατάσχετη ροπή τελειότητας, να αναδεικνύουν τον καλύτερο εαυτό τους, την αριστεία της ουσίας τους, και έτσι να συνδιατάσσονται αυθόρμητα εις τάξη και ρυθμό αρμονίας, εις «κόσμον» των φαινομένων του Είναι, περί και διά το Κάλλος - αυτήν την Σειρήνα της σαγήνης του Κάλλους που σε κάνει να χάνεσαι μέσα του για να βρεις τον περιούσιο εαυτό σου - - αυτός είναι ο Ελληνικός Έρωτας.

Αρχέτυπο του Κάλλους είναι ο Απόλλων. Ίνδαλμα του Κάλλους ο Κούρος.

Ο τέλειος έφηβος, ο νεαρώδης του κάλλους, αισθητοποιεί το Δωρικό βίωμα και συγκεφαλαιώνει την μεταφυσική του Ελληνισμού.

Χωρίς μέριμνα του βίου, χωρίς φροντίδα για επιβίωση, χωρίς γενετήσια επιθυμία και προσήλωση στην συνέχεια της περιοδικότητας, χωρίς αγωνία του θανάτου, υπερήφανος για την «ώρα» της ακμής του, επιδεικτικός της αξίας του, γαυριών επί τω κάλλει του ως ίππος γενναίος ή αλαζών αλεκτρών, αβίαστα συνέχων την ύπαρξή του σε αδιαφόριστη φυσική ταυτότητα πνεύματος, ψυχής και σώματος, προβάλλων το θαύμα του σώματός του ως εαρινή συμφωνία της κοσμικής αρμονίας και απαιτών εγερτήριο θαυμασμό, θυμοειδής στο έπακρον για την «τιμή» και την δόξα, εφορηητικός για κάθε καλό, αφοσιωτικός προς το υψηλό, περιφρονητικός προς το

χαμερπές, απαξιωτικός για το άσχημο, ευερέθιστος σε κάθε συμβατικό, ανυπόμονος με τον χρόνο, αιδήμων προς τα φανερά έργα της αιωνιότητας, ατάσθαλος σε κάθε προσβολή μεγαλειότητας του ορθιάζοντος άξονά του –

ο νεαρώδης της τελειότητας, με την λάμψη της αφθαρσίας στα σπινθηροβόλα μάτια, στο φωσφόρο πρόσωπο και στα στίλβοντα το κάλλος, σφύζοντα την ρώμη, οργώντα την επιφάνεια μέλη, με την χαρά της πλησμονής του Είναι και την ηδονή της ολοκληρίας στην ακμή της ύπαρξης, [32] -

ενσωματώνει αυτός ο Κούρος-Απόλλων το υπέρτατο «Τέλος» της ύπαρξης και συνεπώς απο-τελεί το απόλυτο εφετό του ανθρώπινου εφ-ίεσθαι, τον σκοπό στον οποίο ο Έλλην άνθρωπος ρίχνεται ολόκληρος ασυγκράτητα, το «τέλος» της έσχατης αφιέρωσής του, την βεβαιωμένη υπόσχεση της αιωνιότητας.

Αυτό είναι το νόημα του περίβλεπτου, δεδοξασμένου Δωρικού Έρωτα. [33].

Το κάλλος μεταφυσικά είναι η από-δειξη του Είναι, η Μορφή του Είναι στο Φαίνεσθαι. Φυσικά το κάλλος αποτελεί το «τέλος» της ύπαρξης, την τελειότητα της ουσίας, τον σκοπό του όντος στον Κόσμο. Βιολογικά το κάλλος είναι η ζωή του ζώντος, η αρμονία των στοιχείων και μερών του που σταθεροποιεί την οργανική ύπαρξή του στον χρόνο. Ανθρωπολογικά και υπαρξιακά το κάλλος είναι το φως που νοηματοδοτεί την κοσμική μας παρουσία ανοίγοντας έτσι για εμάς την πύλη της αιωνιότητας στον χρόνο.

Το Κάλλος από-πνέει άνεμο ζωής. Είναι πηγή φωτεινής πνοής – η πνοή της ζωής και το φως της αλήθειας ταυτίζονται στον

υπαρξιακό μας ορίζοντα. Το κάλλος είναι η οδός προς την αιωνιότητα και η αλήθεια της αιωνιότητας και η ζωή στην αιωνιότητα.

Το κάλλος φυσάει την φωτεινή πνοή του στον δεκτικό θνητό, και αυτός φωτίζεται και ζει. Η πνοή είναι ο Έρωσ για την Δωρική Σπάρτη.

Οι Λακεδαιμόνιες υπαρξιακές δομές εκφράζονται στην Σπαρτιατική ονοματοθεσία. Ο «καλός» πνέει πνοή ζωής και φωτός, πνέει Έρωτα, δημιουργεί δυναμικό πεδίο φωτός και ζωής, πεδίο ερωτικό. Ως ερώμενος καλείται «αΐτης» - ἄειν είναι το πνεῖν, αλλά λαι αΐσσω σημαίνει βασικά ταχύτατη κατευθυνόμενη κίνηση. Η αύρα του Έρωτα πληροί τον ζητητή, ο αΐτης εισ-πνέει εις αυτόν την ερωτική πνοή και αυτός την εισ-πνέει. Ο ερών ονομάζεται «εισπνήλας». [34].

Ο “καλός” νεαρώδης παράγει τον δικό του “τόπο” στον χρόνο, έχει παρόν στην αιωνιότητα δια της μορφής του κάλλους του, δια της τελείας ακμής της “ώρας” του. Γι αυτό είναι απείθαρχος στην τάξη του χρόνου, είναι αντάρτης στους κανόνες της βιοτικής μέριμνας, ορθιαζόντως επέκεινα περιφρονητής κάθε ανθρώπινης σύμβασης – για αυτό είναι ατάσθαλος. Είναι κατά την μνημειακή λέξη του Ίβυκου

“ἀμεριμναῖος” [35].

Ο μοναδικός τρόπος δημιουργικής πειθαρχίας του, ώστε ο οργανισμός της ακμής, η ανέμελη εαρινή συμφωνία του ανθού, η παιδιά του σφριγώντος κάλλους, να εστιασθεί εις τα οικεία έργα της τελειότητας, - το μοναδικό αποτελεσματικό άγγιγμα της νεαρώδους «ωραίας» ευθιξίας είναι το Ερωτικό.

Μόνο το Κάλλος σώζει. Μόνο ο Έρωσ του Καλού απελευθερώνει από τα δεσμά του Χρόνου.

Ει δ' άλλως, παρερχομένης, «κατά την του χρόνου τάξιν» [36], της άνοιξης του βίου, το νεαρώδες ίνδαλμα του Κούρου ασχημαίνει, ο έφηβος πτοείται εις την δουλεία του χρόνου, εις την ανάγκη της περιόδου, η πολυσχιδής μέριμνα του «οίκου» κυριαρχεί επί του ενός σωτηρίου της αιωνιότητας – ίδετε τον Κ(Χ)ρόνο καταπίνοντα τα τέκνα του. Χρειάζονται οι Κουρήτες Κούροι του Κάλλους, ορχούμενοι την διεγερτήριο ερωτική αγωνιστική έκσταση, για να σωθεί ο Ζευς της ζωής, ο μέγιστος Κούρος της Κρήτης.

Μέγα το όνομα του Έρωτος.

Ο Δωρικός Έρως παιδαγωγεί τον νεαρώδη στο θαύμα της αιωνιότητας μέσα στον χρόνο. Ο Έρως νεάζει τον ηλικιωδέστερο κρατώντας του ανοιχτή την πύλη της αιωνιότητας απέναντι στον αισχρό Άδη του ολοού γήρατος και του φρικτού θανάτου. Ο Έρως είναι η δημιουργική πνοή της Αρμονίας, κάθε ευταξίας και ευρυθμίας, είναι η συστατική αρχή κάθε «Κόσμου» [37].

Η Σπάρτη ανήγαγε τον Έρωτα και σε συνοχέα του κοινωνικού «Κόσμου» της πόλεως. Η αναγωγή του ρόλου της οικογένειας στην φυσική ρήτρα αναπαραγωγικής, ευγονικής, νομιμοτεκνογονικής και κληρονομικής λειτουργίας, άφησε ελεύθερο τον χώρο για την άνδρωση του Έρωτα εις εστία του δυναμικού πεδίου της πολιτείας και την αποκατάστασή του από γενετήσιας επιθυμίας εις έφεση τελειότητας, και συνεπώς για την μεταμόρφωσή του από μηχανισμού γονιμότητας προς διάρκεια στον χρόνο εις πνεύμα αγωνιστικής δημιουργίας προς αναρπαγή στην αιωνιότητα του κάλλους. [38].

Στην Σπάρτη οργανώθηκε μια κοινωνία όπου ο χρόνος περιορίστηκε στον ρόλο του μέσου προς επίτευξη του «τέλους» της ανθρώπινης φύσης. Η αιωνιότητα του κάλλους κατέστη η αρχή θέσμησης του συλλογικού βίου. Σε αυτό έγκειται η απόλυτη ιδιαιτερότητα της Σπάρτης. Εδώ το Απόλυτο επιδείχθηκε ως ολοκληρία του Σχετικού, το Είναι φανερώθηκε στον «Κόσμο» του Φαίνεσθαι, η Αιωνιότητα διαπέρασε το Γίγνεσθαι του Χρόνου – και αυτά στην ανθρώπινη συν-ύπαρξη: το Sein από-καλύφθηκε στο Dasein ανυψώνοντάς το εις Κίονα της ύπαρξης, διεγείροντάς το εις Φαλλό της Τελειότητας. Ο κάθε Σπαρτιάτης έγινε «άγαλμα» του Απόλλωνος, και ως ίνδαλμα του Κάλλους «όμοιος» με τους άλλους. Καμμία κοινωνική διαφοροποίηση, καμμία οικονομική δυσαναλογία, κανένα επαγγελματικό πλεονέκτημα, καμμία πατρογονική ευγένεια, καμμία συμβατική θέση, δεν χωρούσε και δεν μετρούσε ενώπιον της υπερβατικής επιβολής του κάλλους. Γιατί όλα εκείνα είναι σχετικά, η ομορφιά απόλυτη.

Το κάλλος κατέστη μέτρον απάντων. Ο δειλός κινείται ταραγμένα, άσχημα, Ο ψεύτης αντιφάσκει. Ο ανίκανος είναι ασταθής και ευμετάβολος. Ο κακός κρύβει. Ο υποκριτής αλληθωρίζει. Ο ταπεινός στραβοπατάει. Μη μεθάτε, δείτε πόσο άσχημα απόμορφώνεται ο μεθυσμένος Είλωτας – συμβούλευαν τον Σπαρτιάτη έφηβο. Αντέξετε την διαμαστίγωση, δείτε πόσο επιδεικνύεται η παντελής ανάπτυξη του ακμάζοντος δοκιμαζόμενου σώματος. Πεθάνετε αν χρειάζεται για την πόλη σας, δείτε πόσο όμορφος είναι ο νεαρώδης στην ακμή της «ώρας» του και πεσών πληγείς στο πεδίο

της μάχης. Να είστε όμορφοι σε όλα και θα είστε ανδρείοι, ενάρετοι, αυθεντικοί, σωστοί προς θεούς και ανθρώπους.

Αυτό είναι το μήνυμα, όχι μόνο για εκείνη την εποχή.

Όλα τα «ηθικά» είναι θέμα αισθητικής. Το κριτήριο είναι η αψεγάδιαστη επι-φάνεια, όπως το λείο ήπαρ του θυσιασθέντος ιερείου, το Κάλλος της Μορφής – που είναι όχι απλώς η ουσία, αλλά το «τέλος» της ουσίας, η υπέρτατη τελειότητά της. Η ίδια η Α-λήθεια του όντος είναι η ο-μορφιά του όντος.

Σύμβολο απόλυτα αποκαλυπτικό και πεμπτουσία κάθε κάλλους, οιονεί επι-φάνεια της επι-φάνειας του Απόλυτου Είναι σε κάθε φαινόμενο κάθε πεδίου του Κόσμου και της ανθρώπινης ύπαρξης, αποτελεί το κάλλος παντελούς σωματικής μορφής στην «ώρα» της ακμής, στο άνοιγμα του κάλυκα εις άνθος, στο έαρ του βίου – όταν στήνει «ο Έρωτας χορό με τον ξανθό Απρίλη» [39].

Γι αυτό ο Απόλλων άναξ πρωθήβης του Κάλλους συνοψίζων όλες τις αξίες του Ελληνισμού, όλη την Δωρική ουσία του, τρομερός και λατρευτός φαλλός της δύναμης, ακαταμάχητος φοβερός πολεμιστής, τοξότης αλάνθαστος, σκοτεινός άγγελος του «γδικιωμού», αδυσώπητος μέγα ατάσθαλος, υπερτελής της γυμναστικής, ακατανίκητος αθλητής, μουσηγέτης αρχός ποίησης και μουσικής και όρχησης και κάθε καλής τέχνης, αρχέτυπος ο ίδιος κιθαρωδός και χορευτής, φιλήσια ερατή πηγή του Έρωτα, δωρητής χαρίτων αντιχαριζόμενος, Φοίβος άμωμος της δεόμεστης αγνότητας, μάντις σημάτων των φρικτών μυστηρίων της Μοίρας και των κρύφρων βουλών των θεών, παις παίζων την παιδιάν της γένεσης, βασιλεύς του Χρόνου εξ Αιωνιότητας - και ιατρός εάν θέλει, και νομεύς ηγήτωρ κριός των αγελών, και αρχηγέτης αποικιών, και πάσης τελεσιουργίας άμεμπτος έφορος.

Κατά τον θεόν ο άνθρωπος, κατ' εικόνα και ομοίωσή του.

Γι αυτό η Δωρική Κουρολατρεία στη τέχνη και στην ζωή. Κατ' εξοχήν, συστηματικά και απαρέγκλιτα, στην Σπάρτη.

Ο Κούρος του Κάλλους Κίων της Αιωνιότητας. Οι «Όμοιοι» του «Τέλους» Κίονες της Τελειότητας. Η Σπαρτιατική φάλαγξ σειρά κίωνων. Η ορχηστική κίνηση των οπλιτών υπό την μουσική των αυλών στην μάχη, ο χορευτικός ρυθμός της κιονοστοιχίας υπό το τραγούδι των κίωνων κατά την αρμονία των αναλογιών τους. Οι όμοιοι στο κάλλος Κούροι κίονες του Ναού της Σπάρτης.

Η περίπτωση των κίωνων καταργεί αισθητικά τους τοίχους – ο τοίχος για το Ελληνικό βίωμα είναι ένα ανυπόστατο (αφού είναι άσχημο) εμπόδιο. Αρκεί ένας ορθός λίθος για να σημάνει το όριο, το πέρας επιτελείται από το κάλλος της μορφής ενός πράγματος όχι από ένα μαντρί, η αρμονία των κίωνων περικλείνει ένα χώρο, όχι ο άσχημος τοίχος. Γι αυτό η Σπάρτη δεν είχε τείχη, ο ενεργός λόγος είναι και αυτός «αισθητικός». Αλλά ως πόλη του Απόλλωνος, οριζόμενη από τους όμοιους Απόλλωνες στον Θόρνακα και στο Αμυκλαίο, είχε πέρας και όρια τέλει μορφής: τους αγλαούς Κούρους της. Αυτοί ήσαν τα «τείχη» της. Το Κάλλος ήταν το Σπαρτιατικό όπλο, αμυντικό και επιθετικό. Η επιβολή της στην συμμαχία συνίστατο κυρίως στην αιδώ και τον έρωτα των άλλων προς το κάλλος της. Αυτή ήταν η θεμελιώδης δύναμις της από την οποία απέρρεαν και όλες οι άλλες, κατά περίπτωση απαιτούμενες, ισχύες της.

Η Σπάρτη τέλειος Δωρικός ναός με κίονες τους Κούρους του κάλλους.

Να τι ήταν η Σπάρτη για ένα τέταρτο περίπου χιλιετίας όταν στήνωντας τον αυθεντικά Δωρικό εαυτό της έστησε τον Ελληνισμό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

[1]

Η φράση από τον Ξενοφώντα, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, VII, 3. – Για την Λακεδαιμόνια προέλευση και χαρακτηριστική σημασία της απλής ενδυματολογίας απλά για ανάδειξη του σωματικού τέλους και υπέρ πάντα της παντελούς γύμνωσης του υπερτελούς, προσέξτε τον Θουκυδίδη, I, 6, 3-6. Πρώτος Σπαρτιάτης έτρεξε γυμνός εκτός Σπάρτης στους 15^{ους} Ολυμπιακούς αγώνες του 720 π.Χ. ο Άκανθος. Διονύσιος Αλικαρνασσεύς, *Ρωμαϊκή Αρχαιολογία*, VII, 1485. Για τις διαφορές στις αρχαίες πηγές περί αυτού δείτε τις σχετικές μελέτες μου. Ο Μεγαρεύς Όρσιππος ευθύς ακολούθησε την πρακτική ρίψας το περιζώμα.

[2]

καὶ γὰρ ἔν τι τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ μακαρίων ἃ παρεσκευάκει τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ὁ Λυκοῦργος, ἀφθονία σχολῆς, οἷς τέχνης μὲν ἄψασθαι βαναύσου τὸ παράπαν οὐκ ἐφεῖτο, χρηματισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργώδη καὶ πραγματείαν οὐδ' ὅτιοῦν ἔδει διὰ τὸ κομιδῆ τὸν πλοῦτον ἄζηλον γεγονέναι καὶ ἄτιμον· οἱ δ' εἴλωτες αὐτοῖς εἰργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν τὴν εἰρημένην τελοῦντες. ἐπιδημῶν δὲ τις Ἀθήνησι δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυθόμενός τινα **δίκην ἀργίας** ὠφληκότα βαδίζειν ἀθυμοῦντα καὶ παραπεμπόμενον ὑπὸ τῶν φίλων, συναχθομένων καὶ βαρέως φερόντων, ἔδειτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῶ, τίς ἐστὶν ὁ τὴν ἐλευθερίας ἐαλωκῶς

δίκην· οὕτω δουλοπρεπὲς ἠγοῦντο τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 24, 2-3

Cf. Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, VII; Πλούταρχος, *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 72; *Αγησίλαος*, 26, 6.

[3]

Οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντ' ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίης οἰκονομίας. τοῖς δὲ πρεσβυτέροις αἰσχρὸν ἦν συνεχῶς ὀραῖσθαι περὶ ταῦτα διατρίβουσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀναστρέφεσθαι. καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ἐπιεικῶς ἐσχόλαζον μετ' ἀλλήλων, οὐδενὸς μεμνημένοι τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρεῖαν ἀγοραῖον συντελούντων· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν ἢ τῶν αἰσχρῶν ψέγειν μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος, ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 25, 1-3

[4]

χοροὶ δὲ καὶ θαλῖαι καὶ εὐωχῖαι καὶ διατριβαὶ περὶ τε θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λέσχας τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπεχωρίαζον, ὅτε μὴ στρατευόμενοι τύχοιεν.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 24, 5

Στον Αλκμάννα, στην Σπαρτιατική αρχή της λυρικής ποίησης, ηθογραφείται ο Δωριεύς Λακεδαιμόνιος.

(α) Η ουσιώδης αμεσότητα χαρακτηρίζει την ποίηση αυτή, η ματιά που προσέχει σε κάθε κατάσταση το φαινόμενο, συχνά στιγμιαίο και περιφερειακό, σε κάθε πράγμα την όψη, συνήθως παροδική, σε κάθε τι

την τονικότητά, την δεσπόζουσα ιδιαιτερότητά του, που εκφράζει εύγλωττα τον ιδιάζοντα χαρακτήρα ταυτότητας του παριστωμένου. (β) Μετά μια παιγνιώδης διάθεση, ένα χαριτωμένο ελαφρύ άγγιγμα στα πράγματα, που όμως συντρέφεται με (γ) ένα αίσθημα εδραίας σιγουριάς, την βεβαιότητα του στώμεν καλώς. (δ) Η χαρά του ευ έχειν, η πανηγυριώτικη εμπειρία, η αγλαΐα της εορτής είναι πάντα εκεί, και πάλι μαζί και αξεχώριστα με την συνεχή συνείδηση της θείας παρουσίας, ιδιαίτερα με το βίωμα του Απολλώνιου «κοντινού, διπλανού μακρόθεν», του μέσα μας απ' έξω του πρωθήβη εκηβόλου Άνακτα.

[5]

<χορεύ>ματά τοι μάλιστα

παιγμοσύνας <τε> φιλεῖ μολπὰς τ' Ἀπόλλων,

κῆδεα δὲ στοναχὰς τ' Αἴδας ἔλαχε

Στησίχορος Fr. 232 Page PMG / Campbell

Ο ίδιος ο θεός με την μεγάλη φαρέτρα είναι δεινός χορευτής, βασιλεύς της αγλαΐας:

ὄρχηστ' ἀγλαΐας ἀνάσσων, εὐρυφάρετρ' Ἄπολλον

Πίνδαρος Fr. 148 Maehler

Σε αντίστιξη προς την συγκλονιστική σκηνή της εισόδου του φοβερού πρωθήβη Άνακτα στα Ολύμπια ανάκτορα του Διός με την οποία αρχίζει ο Ομηρικός Ύμνος εις Απόλλωνα, κατά την μετάβαση στο δεύτερο Πυθικό μέρος του Ύμνου αναπαρίσταται εορταστική παιδιά στα παλάτια του Ολύμπου όπου προεξάρχει ο παιχνιδιάρης τρομερός έφηβος θεός. Έρχεται από τους Δελφους, φορώντας λεπτούφαντο αρωματισμένο χιτώνα, παίζοντας την καλίφθογγη κιθάρα του με χρυσό πλήκτρο (vv. 182-185). Μόλις πατάει τα πόδια του στο δώμα του Διός όπου είναι μαζεμένοι οι θεοί, όλους τους πιάνει επιθυμία για μουσική και τραγούδι. Οι Μούσες εναλλασσόμενες υμνούν τα αθάνατα δώρα των θεών και τα υπέρμορα πάθη των θνητών που από αφροσύνη δεν μπορούν να βρουν

θεραπεία στην αγωνία τους του θανάτου και ασπίδα για την ασχήμια του γήρατος:

*ένθεν δὲ πρὸς Ὀλυμπον ἀπὸ χθονός, ὥστε νόημα,
εἴσι Διὸς πρὸς δῶμα θεῶν μεθ' ὀμήγουριν ἄλλων.
αὐτίκα δ' ἀθανάτοισι μέλει κίθαρις καὶ ἀοιδή.
Μοῦσαι μὲν θ' ἅμα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὅπι καλῇ
ὑμνεῦσιν ρα θεῶν δῶρ' ἄμβροτα ἠδ' ἀνθρώπων
τλημοσύνας, ὅσ' ἔχοντες ὑπ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
ζώουσ' ἀφραδέες καὶ ἀμήχανοι, οὐδὲ δύνανται
εὐρέμεναι θανάτιό τ' ἄκος καὶ γήραος ἄλκαρ.*

vv. 186-193

Οι Χάριτες, οι Ώρες, η Αρμονία, η Ήβη, η Αφροδίτη το στήνουν στον χορό κρατώντας η μια τον καρπό της άλλης, με την Άρτεμι να διαπρέπει (vv. 194-199), ενώ ο Άρης και ο Ερμής παίζουν δεξιοτεχνικά προεξάρχοντες τα σόλο οι δύο τους. Ο Απόλλων κιθαρίζει χορεύοντας αριστοτεχνικά ταυτοχρόνως, λάμπεις δε αστράπτει με την κίνησή του ο λεπτόκλωστος, λείος χιτώνας του και οι μαρμαρυγές από τις αστραφτερές περιδινήσεις των ποδιών του, τις όμορφες και ψηλοπηδηχτές:

*έν δ' αὖ τῆσιν Ἄρης καὶ εὖσκοπος Ἀργειφόντης
παίζουσ', αὐτὰρ ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων ἐγκιθαρίζει,
καλὰ καὶ ὕψι βιβάς. αἴγλη δέ μιν ἀμφιφαίνει
μαρμαρυγῆς τε ποδῶν καὶ ἐκλώστοιο χιτῶνος.*

vv. 200-203

Ευφραίνονται ο Ζευς και η Λητώ που βλέπουν τον γιό τους να παίζει με τους αθάνατους θεούς:

*οἱ δ' ἐπιτέρπονται θυμὸν μέγαν εἰσορόωντες,
Λητώ τε χρυσοπλόκαμος καὶ μητίετα Ζεύς,*

υῖα φίλον παίζοντα μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

vv. 204-206

Στα Σπαρτιατικά ανδρεία = φιδίτια ταιριάζουν να τραγουδιούνται
παιάνες εις Απόλλωνα.

*σοίναις δὲ καὶ ἐν σιάσοισιν
ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσι
πρέπει παιάνα κατάρχην*

Αλκμάν, Fr. 129 Calame

[6]

*βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
τόξ' ὤμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
ἔκλαγξαν δ' ἄρ' οἴστοι ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος, ὃ δ' ἦε νυκτὶ Φεφοικῶς,
ἔζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθενεῶν, μετὰ δ' ἰὸν ἔηκεν,
δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένητ' ἀργυρέοιο βιοῖο.*

Ὅμηρος, Ιλιάς, Α 44-49

[7]

*ἔρπει γὰρ ἄντα τῷ σιδάρῳ
τὸ καλῶς κιθαρίσδην*

Αλκμάν, Fr. 143 Calame

Ὡς εις δυναμικὴ κατοπτρικὴ συμμετρία ἀντιτίθενται κατὰ
μέτωπον ἐραλδικὰ ἀλληλοελκόμενα ἀνεναντίωτα τὸ ὄπλο καὶ ἡ κιθάρα,
τὸ καλῶς μάχεσθαι καὶ τὸ καλῶς ορχεῖσθαι, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μουσικὴ
ευαίασθησία καὶ δεινότητα.

[8]

ἔνθ' αἰχμά τε νέων θάλλει καὶ Μῶσα λίγεια
καὶ Δίκα εὐρύαγυια, καλῶν ἐπιτάρροθος ἔργων
Τέρπανδρος 5 Gostoli = PMG p. 363 adn. Page

ἔνθα βουλαὶ γερόντων
καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύοισιν αἰχμαί,
καὶ χοροὶ καὶ Μοῖσα καὶ Ἀγλαΐα
Πίνδαρος Fr. 199 Mähler

Ἰκαδέα.-
καὶ τὸ] μὲν οὐ φατόν ἐστιν εἰ
]ων τεκέεσσι· σὲ δ' αὖ]
οὐρανόθ]εν καταδέρκεται ἀ[έλιος
]τα κάλλιστον ἐπιχθ[ονίων
ἀθανάτ]οις ἐναλ[ίγκιον εἶδο[ς
]ς ἄλλος οὕτως
οὔτ' ἀν' Ἰάονας οὔτ' [-
κ]υδιάνειραν α[ἰ]έν[
Λακ]εδαίμονα ναίο[υσι(ν)
]ς τε χοροῖς ἵππο[ισί τε
]ᾶν βαθὺν Εὐ-
ρώταν, περ]ί τ' ἀμφί τε θαῦμα[
] ἄλσεα λαχνάεντ' ἐλ[ατᾶν
κά]πους· -
ἔνθα παλαι]μοσύναι τε καὶ δρ[όμωι
ταχ]υτᾶτ' ἐς ἀγῶν' ἐπασ[κ
]ν πατέρων ἰδήρα[τ-
]ναι
]γε θεῶν [π]άρ', ἔστι δὲ [
]έσσα[μένα] Θέμις κα[

Ἰβυκος, Fr. 282A Cambell

Ἦμνεί ο ποιητής πάγκαλο νεαρῶδη, θεοειδή που σαν αυτόν δεν υπάρχει άλλος ούτε στους Ἴωνες ούτε στην Λακεδαίμονα. Και ενώ περνάει με μια γυμνή κυριολεξία την πρώτη σύγκριση (“οὔτ' ἀν' Ἰάονας”), εμφιλοχωρεῖ ερωτικά στην περιγραφή της περιβόητης, της φημισμένης και ένδοξης για

τους άνδρες της Σπάρτης (“*κυδιάνειραν Λακεδαίμονα*”), παρά τον βαθύν (! καθ’ υπερβολήν λόγω της σημασίας του) Ευρώτα όπου των πεδινών κήπων υπεραίρουν τα ελατοδάση του θαυμαστού Ταυγέτου, στην ανοικτή προς την φύση πόλη όπου χοροί και γυμνασίες και αθλητικοί αγώνες πάλης και δρόμου και ιπποδρομίες συνεχώς τελούνται ως εάν επρόκειτο για την αιωνιότητα (“*αἰὲν ναίουσιν*” διάγοντες αυτόν τον βίον), όπου οι νέοι είναι ερατοί στο κάλλος τους (“*ιδήρατοι*”, εράσμιοι ιδέσθαι, cf. Ησύχιος s.v. *ιδήρατος. καλός, ώραϊος*), και όπου οι θεοί είναι παρόντες και επίσημα ενδεδυμένη η μεγάλη Θέμις χαίρεται την τήρηση των θεμίστων και των ρητρών...

[9]

Δείτε τις σχετικές μελέτες μου.

[10]

Όταν κατέβαινε η θύελλα του Περσικού στρατού και ο Ξέρξης έχει πια φθάσει στην Βοιωτία, οι Αθηναίοι, ήδη μετοικίσαντες οι ανθιστάμενοι στην Σαλαμίνα, στέλνουν πρέσβεις στην Σπάρτη για την κατεπείγουσα χρεία τους. Αλλά οι Σπαρτιάτες εόρταζαν τα Υακίνθια:

οί γάρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὄρταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καί σφι ἦν Υακίνθια, περὶ πλείστου δ’ ἦγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν.

Ηρόδοτος, IX, 7, 1

Δέκα ημέρες καθυστερούν οι Έφοροι να δώσουν απάντηση. Απήυδησαν οι Αθηναίοι και διαγγέλουν:

ὕμεις μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, αὐτοῦ τῆδε μένοντες Υακίνθιά τε ἄγετε καὶ παίζετε, καταπροδόντες τοὺς συμμάχους

Ηρόδοτος, IX, 11, 1

Απειλούν ότι θα προβούν στην καλύτερη δυνατή και επωφελέστερη για αυτούς συμφωνία με τον Ξέρξη. Βέβαια οι Σπαρτιάτες κινητοποιούνται ενεργά στο τέλος αλλά η εορτή έχει το προβάδισμα.

Τα αυτά είχαν προηγηθεί κατά την Μάχη του Μαραθώνος, όταν οι Αθηναίοι ζητούν βοήθεια:

ὁ μὲν δὴ σφι τὰ ἐντεταλμένα ἀπήγγελλε, τοῖσι δὲ ἕαδε μὲν βοηθέειν Αθηναίοισι, ἀδύνατα δέ σφι ἦν τὸ παραντικά ποιέειν ταῦτα οὐ βουλομένοισι λύειν τὸν νόμον· ἦν γὰρ ἴσταμένου τοῦ μηνὸς εἰνάτη, εἰνάτη δὲ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔφασαν μὴ οὐ πλήρεος ἐόντος τοῦ κύκλου. οὔτοι μὲν νυν τὴν πανσέληνον ἔμενον, τοῖσι δὲ βαρβάροισι κατηγγέετο Ἰππίης ὁ Πεισιστράτου ἐς τὸν Μαραθῶνα.

Ηρόδοτος, VI, 106, 3 – 107, 1

Η μάχη του Μαραθώνος έγινε την 6η Βοηδρομιώνος (Πλούταρχος, *Κάμιλλος*, 19; Πλούταρχος, *Πότερον Αθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξώτεροι*, 349E), αλλά μετά την πανσέληνο (Ηρόδοτος VI, 106; 120). Επρόκειτο λοιπόν για την πανσέληνο μάλλον του τρίτου θερινού σεληνιακού μήνα (υπήρχε διάσταση μεταξύ του αστρονομικού και του πολιτικού μήνα), παρά του δεύτερου. Οπότε αυτό που κράτησε τους Σπαρτιάτες μακριά από την μάχη ήταν τα **Κάρνεια**.

Cf. Ξενοφών, *Ελληνικά*, IV, 5, 11. Πausανίας IV, 19, 4. Θουκυδίδης IV, 5, 1

[11]

Πλούταρχος, *Λυκούργου και Νομά Σύγκρισις*, IV, 1

[12]

τοσαύτην δὲ τοῖς γάμοις ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, οὐδὲν ἦττον ἐξέβαλε τὴν κενὴν καὶ γυναικῶδη ζηλοτυπίαν, ἐν καλῶ καταστήσας ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πᾶσαν εἴργειν ἀπὸ τοῦ γάμου, παίδων δὲ [καὶ] τεκνώσεως κοινωνίαν <εἶναι> τοῖς ἀξίοις, καταγελῶν τῶν ὡς ἄμεικτα καὶ ἀκοινώνητα ταῦτα μετιόντων σφαγαῖς καὶ πολέμοις. ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναικός, εἰ δὴ τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιτο νέων καὶ

δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτήν καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος ἴδιον αὐτοῦ ποιήσασθαι τὸ γεννηθέν, ἐξῆν δὲ πάλιν ἀνδρὶ χρηστῶ, τῶν εὐτέκνων τινὰ καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν ἑτέρῳ γεγαμημένην, πείσαντι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν, ὥσπερ ἐν χώρα καλλικάρπῳ φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας ἀγαθοῦς, ἀγαθῶν ὁμαίμους καὶ συγγενεῖς ἐσομένους.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 15, 11-13

Cf. Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, I, 7-10

[13]

Πλούταρχος, *Λυκούργου και Νομά Σύγκρισις*, III, 4

[14]

Τὸ δὲ γεννηθέν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβῶν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγές εἶη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κληῖρον αὐτῶ τῶν ἐνακισχιλίων προσνειμάντες· εἰ δ' ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας Ἀποθέτας, παρὰ τὸ Ταῦγετον βαραθρόδη τόπον, ὡς οὐτ' αὐτῶ ζῆν ἄμεινον οὔτε τῇ πόλει τὸ μὴ καλῶς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ρώμην πεφυκός. ὅθεν οὐδ' ὕδατι τὰ βρέφη ἀλλ' οἴνῳ περιέλουον αἱ γυναῖκες, βάσανόν τινα ποιούμεναι τῆς κράσεως αὐτῶν. λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ἐπιληπτικὰ καὶ νοσώδη πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελίζοντα, τὰ δ' ὑγιεινὰ μᾶλλον στομοῦσθαι καὶ κρατύνεσθαι τὴν ἕξιν.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 16, 1-3

[15]

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 14, 3; *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 227D; Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, I, 3-4; Κριτίας, *Πολιτεία Λακεδαιμονίων*, DK88 B32. Η Πλατωνική επιχειρηματολογία υπέρ του

Λακωνικού έθους για λόγους ανδρείας (!) των γυναικών εις καιρόν ανάγκης (Πλάτων, *Νόμοι*, Ζ, 813E – 814B) είναι άστοχη, και διαψεύδεται από την ιστορική πραγματικότητα ακριβώς προκειμένου περί της Σπάρτης. Όταν χρειάσθηκε η συνδρομή των γυναικών σε κρισιμώτατη περίσταση, απεδείχθη όχι απλά ανεπαρκής αλλά αρνητική: έπαθαν πανικό και υστερία. Τα γεγονότα της εκστρατείας των Θηβαίων στην Λακωνική (369 π.Χ.) μετά την μάχη των Λεύκτρων, και οι επιχειρήσεις στα περίχωρα της Σπάρτης, ήσαν διαβόητα. Πλούταρχος, *Αγησίλαος*, XXXI, 5 [“... καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παντάπασιν ἐκφρόνων οὐσῶν πρὸς τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων”]; Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, Β 1269b35-39 [“χρησίμου δ’ οὔσης τῆς θρασύτητος πρὸς οὐδέν τῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ’ εἴπερ, πρὸς τὸν πόλεμον, βλαβερώταται καὶ πρὸς ταῦθ’ αἱ τῶν Λακόνων ἦσαν. ἐδήλωσαν δ’ ἐπὶ τῆς Θηβαίων ἐμβολῆς. χρήσιμοι μὲν γὰρ οὐδέν ἦσαν, ὥσπερ ἐν ἑτέραις πόλεσιν, θόρυβον δὲ παρεῖχον πλείω τῶν πολεμίων”]; Ξενοφών, *Ελληνικά*, VI, 5, 28.

[16]

Cf. Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, I, 5; Πλούταρχος, *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 228A

[17]

Η κάθε παρέα (φιδίτιον) αποτελείτο από 15 περίπου άτομα. Τόσους (14) αναφέρει και ο Αλκμάν:

κλίνας μὲν ἑπτὰ καὶ τόσαι τράπεσσαι

Fr. 11 Calame = 19 Page, Campbell

7 κλίνας με 2 ανά κλίνη είναι 14. Μια τράπεζα εμπρός από κάθε κλίνη. Σχήμα Π με τρεις κλίνες στην κορυφή και ανά δύο σε κάθε πλευρά.

Στην Κρήτη τα συσσίτια εκαλούντο ανδρεία ή άνδρια, και έτσι τα αποκαλεί ο Αλκμάν. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12, 1-3. [Cf. Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, B 1272a1-4; Στράβων (από Έφορο) X, 480-481C. Για τα Κρητικά συσσίτια v. αναλυτικά Δωσιάδας, *Κρητικά*, Fr. 1 FHG IV p.399 = FrGrH 458F2 Jacoby]. Η λέξη σημαίνει μάλλον το φιλίτιον, σχετικό ο Φιλήσιος Απόλλων στα Δίδυμα. Για την συμμετοχή νέου μέλους σε φιδίτιον απητείτο ομόφωνη έγκριση από όλους που εδίδετο χωριστά από τον καθένα με μυστικό τρόπο περιγραφόμενο (απομαγδαλία στον κάδδιχο). Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12, 9-11. Το κάθε μέλος συνεισέφερε κατά μήνα για τα κοινά συσσίτια, μέδιμνο αλεύρων, 8 χόες οίνου, 5 μνας τυρού, 5 ημίμνεα σύκων, και για το κρέας του μέλανος ζωμού το αντίστοιχο 10 Αιγιναίων οβολών. Κατά περίπτωση μπορεί να προστίθενται φαγητά από ψάρεμα και κυνήγι. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12, 3-4; Δικαίαρχος, *Τριπολιτικός (Πολιτεία Σπαρτιατών)*, Fr. 72 Wehrli. Ο Δικαίαρχος δίνει λίγο μεγαλύτερες συνεισφορές. Οι συζητήσεις στα φιδίτια έμεναν ανεπικοινωνήτες προς οποιονδήποτε εκτός: *έξω λόγος ούκ έκπορεύεται*. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12, 9; Συμποσιακών, 697E; 714B. **Αγόρια συμμετείχαν στα φιδίτια**. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12, 6; Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, 5, 5-6.

Η φοίτηση και συνεστίαση στα φιδίτια ήταν υποχρεωτική ακόμη και για τους βασιλείς. Αν κανείς είχε προσφέρει θυσία θα μπορούσε να φάει σπίτι του, ή αν είχε θήραμα από κυνήγι προσωπικό. Όταν ο βασιλεύς Άγισ επέστρεψε νικητής από πολεμικές επιχειρήσεις κατά των Αθηναίων, θέλησε να δειπνήσει με την γυναίκα του και ζήτησε τις μερίδες που εδικαιούτο. Οι πολέμαρχοι δεν επέτρεψαν να σταλούν σπίτι του. Θύμωσε ο Άγισ και την επομένη ημέρα δεν προσέφερε την νικητήρια θυσία που έπρεπε. Οι πολέμαρχοι τον τιμώρησαν με χρηματικό πρόστιμο. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 12,5. **Αυτό είναι Σπαρτιατικό ήθος!**

[18]

τὴν δ' ἀρπασθεῖσαν ἢ νυμφεύτρια καλουμένη παραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χρωῶ περιέκειρεν, ἱματίῳ δ' ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκευάσασα, κατέκλινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός, ὁ δὲ νυμφίος οὐ μεθύων οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων ὥσπερ ἀεὶ δεδειπνηκῶς ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρεισελθὼν ἔλυσε τὴν ζώνην καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. συνδιατρίψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν, ἀπήει κοσμίως οὐπὲρ εἰώθει τὸ πρότερον καθευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων· καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημερεύων καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην κρύφα <καὶ> μετ' εὐλαβείας φοιτῶν, αἰσχυρόμενος καὶ δεδοικῶς μὴ τις αἰσθοίτο τῶν ἔνδον, ἅμα καὶ τῆς νύμφης ἐπιτεχνωμένης καὶ συνεκπορούσης ὅπως ἂν ἐν καιρῶ καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. καὶ τοῦτ' ἔπραττον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ παῖδας ἐνίοις γενέσθαι πρὶν ἐς ἡμέραν θεάσασθαι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 15, 5-9

[19]

Ὅχι αφροδίσια γενεσιουργίας, ἀλλὰ παιγνιώδης Ἔρωσ παίζων.

*Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρωσ οἷα παῖς παίσδει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μὴ μοι σίγησι, τῶ κυπαιρίσκω*

Αλκμάν, Fr. 147 Calame

Ἄ, μὴ μου αγγίζεις, Ἔρωτα, τὰ ἄνθη του αγρού πάνω στα οποία απαλά, πτερωτός, κατεβαίνεις, και μεταφορικά τὰ ἄνθη της ἡβης με παιχνίδια ερωτικά.

[20]

τοὺς δὲ Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιήσατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκούργος, οὐδ' ἐξῆν ἐκάστῳ τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐβούλετο τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἑπταετείς γενομένους παραλαμβάνων αὐτὸς εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἴθιζε συμπαίξειν καὶ συσχολάζειν. ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρίσταντο τῆς ἀγέλης τὸν τῷ φρονεῖν διαφέροντα καθυμοειδέστατον ἐν τῷ μάχεσθαι.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 16, 7-8

διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης [μετά τα 12, ὁπότε το ἀγόρι ἐκαλείτο στην Σπάρτη παις με την στενή και ειδική ἔννοια] ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρῶ τε κείροντες καὶ βαδίζειν ἀνυποδήτους παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τα πολλὰ συνεθίζοντες. γενόμενοι δὲ δωδεκαετείς, ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουν, ἐν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες, ἀνχημηροὶ τὰ σώματα καὶ λουτρῶν καὶ ἀλειμματῶν ἄπειροι· πλὴν ὀλίγας ἡμέρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετεῖχον. ἐκάθευδον δ' ὁμοῦ κατ' ἴλην καὶ <κατ'> ἀγέλην ἐπὶ στιβάδων ἅς αὐτοὶ συνεφόρουσαν, τοῦ παρὰ τὸν Εὐρώταν πεφυκότος καλάμου τὰ ἄκρα ταῖς χερσίν ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοὺς λεγομένους λυκόφονας ὑπεβάλλοντο καὶ κατεμείγνυσαν ταῖς στιβάσι, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 16, 12-14

Cf. op. cit. 17, 2-6; Ξενοφών, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, II, 2-11

[21]

Δείτε τις μελέτες μου για την Σπαρτιατική Πλαστική.

[22]

*αἰδώς, Ἀργεῖοι, κάκ' ἐλέγχεα, Φεῖδος ἀγητοί·
 πῆ ἔβαν εὐχωλαί, ὅτε δὴ φάμεν εἶναι ἄριστοι,
 ἄς, ὁπότ' ἐν Λήμνῳ, κενεαυχέες ἠγοράασθε,
 ἔσθοντες κρέα πολλὰ βοῶν ὀρθοκραιράων,
 πίνοντες κρητῆρας ἐπιστεφέας Φοῖνοιο,
 Τρώων ἄνθ' ἑκατόν τε διηκοσίων τε Φέκαστος
 κτήσεσθ' ἐν πολέμῳ· νῦν δ' οὐδ' ἐνὸς ἄξιοί εἰμεν
 Ἔκτορος*

Ιλιάς, Θ 228-235; cf. E 787

[23]

*πολλάκι δ' ἐν κορυφαῖσ' ὀρέων, ὄκα
 θεοῖσι Φάδηι πολύφανος ἑορτά,
 χρύσιον ἄγγος ἔχοισα, μέγαν σκύφον,
 οἷά τε ποιμένες ἄνδρες ἔχουσιν,
 χερσὶ λεόντεον ἐγ γάλα θεῖσα
 τυρὸν ἐτύρησας μέγαν ἄτρυφον
 ἀργιφόεντα.*

Αλκμάν, Fr. 37 Diehl = 125 Calame

Το θείο λεόντιο λευκό χλωρό τυρί της Αρτέμιδος που θεσπέσια τραγουδάει ο Αλκμάν, ήταν μάλλον μέρος της «κοπίδος», του ειδικού γεύματος, των Υακινθίων (δείτε την μελέτη μου).

Κατά την Λυκούργιο τάξη άξιζε ο κούρος που άρπαζε πλείστους τυρούς από τον βωμό της Ορθίας Αρτέμιδος, αλλά φοβερή τιμωρία τον περίμενε αν συνελαμβάνετο, δεινή μαστίγωση εκ μέρους συναγελαστών του και άλλων νεαρών:

... καὶ ὡς πλείστους δὴ ἀρπάσαι τυρούς παρ' Ὀρθίας
 καλὸν θεῖς, μαστιγοῦν τούτους ἄλλοις ἐπέταξε

Ξενοφών, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, II, 9

[24]

Οι γυμναστικοί κόποι και το μετρημένο φαγητό και η δόξα της αρπαγής και ο στέφανος της καρτερίας κατά τη δοκιμασία της αντοχής στην σκληρή τιμωρία καλλιεργούν το ήθος της αδέσποτης πειθαρχίας στην ιδέα του εαυτού σου, στον θεό σου, ο Κούρος στον Απόλλωνα και τις ρήτρες του.

καὶ τοῦτο μὲν ἔργον τῆς ὀλιγοσιτίας· πάρεργον δέ φασι τὴν τῶν σωμάτων αὔξησιν. φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα, μὴ πολλὴν σχῆ διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν, ὑπὸ πλήθους τροφῆς εἰς βάθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδίζῃ διὰ κουφότητα, τοῦ σώματος ἐκλύτως καὶ ῥαδίως ἐπιδίδοντας. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ καλοῦς δοκεῖ ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενοι μᾶλλον ἕξεις ὑπακούουσι πρὸς τὴν διάρθρωσιν, αἱ δ' ὀγκώδεις καὶ πολύτροφοι διὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τῶν ἐν τῷ κύειν καθαιρομένων γυναικῶν ἰσχνὰ μὲν, εὐειδῆ δὲ καὶ γλαφυρὰ γίνεται τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς ὕλης κρατουμένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τυποῦντος.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 17, 7-8

Cf. Ξενοφών, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, II, 2-11

Αρετή, ευρωστία και κάλλος πάνε μαζί και συναποτελούνται δια της αυτής αγωγής και παιδείας.

Ισχυρή γυμνασία με σχετική ολιγοσιτία επηρεάζει θετικά, αν υπολογισθεί σωστά ο δεύτερος παράγων, την σωματική ανάπτυξη και μορφολογία του αγοριού. Και αυτό πέραν της καλλιέργειας στον νέο ικανότητας αυτονομίας από το κοινωνικό σύστημα στην εξυπηρέτηση των αναγκών και των σκοπών του, επανόδου του δηλαδή εν μέρει στην ορεσίβια προκαθοδική διαμονή και περιπλανήσεις του κατά ομάδες παλληκαριών με ηγεμόνα τον φαλλικό θεό του. Αυτό ποτέ δεν αφέθηκε να αποδυναμωθεί ως βίωμα και ως πρακτική στους Σπαρτιάτες νεαρώδεις.

Αλλά εδώ πρόκειται για κάτι άλλο, εξ ίσου, ίσως περισσότερο σημαντικό. Υπάρχει μια αρχή στον σπόρο και το σπέρμα που οδηγεί στο πλήρες είδος αν δεν συμβεί κάποια σοβαρή α-τυχία ικανή να ακυρώσει την φυσική διαδικασία. Η σπερματική αρχή ανάπτυξης (το πνεύμα στο σπέρμα) είναι αυτή που διαπλάθει το αναπτυσσόμενο διαρθρώνοντάς το από την εμβρυακή του κατάσταση μέχρι την ακμή του ως ανεξάρτητο ον. Μέγεθος και δομή του διαμορφούμενου συνεπεξεργάζονται στην δράση της σπερματικής αρχής. Η σωστή (αρμόζουσα στο είδος) ανάπτυξη των μερών του όλου και η αρμονική σχέση μεταξύ τους και προς το οργανικό όλο του οποίου αποτελούν μέλη, συνιστά την μορφολογική τελειότητα του όντος, το κάλλος του και την λειτουργική του επάρκεια, και τα τρία ταυτοχρόνως γιατί είναι τρεις όψεις της ίδιας πληρότητας του είναι. Σημαίνουν ότι η φυσική κίνηση μεταβολής από το δυνάμει (σπέρμα) στο ενεργεία (τέλειο ον) έχει τελεσιουργηθεί, έχει συντελεσθεί, έχει επιτύχει, για να το πω Αριστοτελικά.

Το σπερματικό πνεύμα δρα αποτελεσματικότερα μορφώνοντας τον ιδεώδη Σπαρτιατικό σωματότυπο αν συναντάει λιγότερη αντίσταση από την μάζα που προσπορίζει η τροφή. Ο σωματότυπος της τελειότητας έχει ανυψωτική ύψωση (ραδινώτερο αν και λίαν μυώδες σώμα) και αναπτυξιακή έμφαση στο επάνω μέρος του κορμού (πλατείς ώμοι και μεγάπυκνα καμπύλα στέρνα), διαρθρωτική δε ισχυρή δόμηση παντού του σώματος (ρωμαλέα διατυπούμενοι κοιλιακοί, εσφαιρωμένοι γλουτοί, μεγαλομερείς στιβαροί μηροί, κνήμες δρομέως κλπ.). Η ποικίλη υπεργυμνασία γραμμώνει τις μυϊκές ομάδες σε ολο το σώμα διαχωρίζοντάς τις, ενώ η ολιγοσιτία ωθεί το σπερματικό πνεύμα προς τα άνω (κατά την φυσική του ανυψωτική ροπή κατακόρυφα αντιβαρυντικά για τον άνθρωπο) αφού δεν χρειάζεται να καταναλώνει ενέργεια για την διαμόρφωση υπερβάλλουσας μάζας εκ πληθώρας τροφής κάτω. Στα άνω

όρια εκτείνεται ανεξάντλητο και βρίθον οριζόντια αναπτύσσον και σχηματίζον ώμους, λαιμό και στήθος.

[25]

*άνερι εϊδόμενος αϊζηῶ τε κρατερῶ τε
πρωθήβη, χαίτης εϊλυμένος εύρέας ὤμους*
Ομηρικός Ὑμνος εἰς Απόλλωνα, νν. 449-50

[26]

*ὡς γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυπλάγκτων,
τῶς νόος ἀνθρώποισι παρίσταται· τὸ γὰρ αὐτὸ
ἔστιν ὅπερ φρονέει μελέων φύσις ἀνθρώποισιν
καὶ πᾶσιν καὶ παντί· τὸ γὰρ πλεον ἐστὶ νόημα.*

Παρμενίδης, B16 DK28

[27]

Στις Θερμοπύλες οι Σπαρτιάτες εγυμνάζοντο και εκτενίζοντο: ... τὸς μὲν δὴ ὥρα [sc. ο Πέρσης κατάσκοπος τους Λακεδαιμόνιους] *γυμναζομένους τῶν ἀνδρῶν, τὸς δὲ κόμας κτενιζομένους* (Ηρόδοτος VII, 208, 3).

Ο Τυρταίος, κατά τον Β' Μεσσηνιακό Πόλεμο, καλεί τους νέους να μάχονται ανυποχώρητοι μέχρι θανάτου γιατί είναι αισχρό θέαμα να κείνται σφαδάζοντες οι μεγαλύτεροι στο χώμα πεπληγμένοι καίρια πληγή εκεί που τελειώνει ο θώραξ στην κάτω κοιλία, κρατώντας στα χέρια τα ματωμένα αιδοία τους – ενώ είναι όμορφος ο νέος και σε αυτήν την κατάσταση, και όλα του ταιριάζουν όσο έχει το ερατο άνθος της αγλαής ήβης: το κάλλος διαπρέπει πάνω από οποιαδήποτε συγκυρία

του γίνεσθαι, όπως η αιωνιότητα υπερισχύει στον χρόνο, και το Απόλυτο κυριεύει πάσης σχετικότητας και εξάρτησης.

Ω νέοι, ἀλλὰ μάχεσθε παρ' ἀλλήλοισι μένοντες,
 μηδὲ φυγῆς αἰσχροῦς ἄρχετε μηδὲ φόβου,
 ἀλλὰ μέγαν ποιείσθε καὶ ἄλκιμον ἐν φρεσὶ θυμόν,
 μηδὲ φιλοψυχεῖτ' ἀνδράσι μαρνάμενοι·
 τοὺς δὲ παλαιότερους, ὧν οὐκέτι γούνατ' ἐλαφρά,
 μὴ καταλείποντες φεύγετε, τοὺς γεραιούς.
 αἰσχρὸν γὰρ δὴ τοῦτο μετὰ προμάχοισι πεσόντα
 κειῖσθαι πρόσθε νέων ἄνδρα παλαιότερον
 ἤδη λευκὸν ἔχοντα κάρη πολιόν τε γένειον
 θυμὸν ἀποπνεύοντ' ἄλκιμον ἐν κονίῃ,
 αἱματόεντ' αἰδοῖα φίλαισ' ἐν χερσὶν ἔχοντα –
 αἰσchrά τὰ γ' ὀφθαλμοῖς καὶ νεμεσητὸν ἰδεῖν –
 καὶ χρὸα γυμνωθέντα· νέοισι δὲ πάντ' ἐπέοικεν,
 ὄφρ' ἐρατῆς ἠβῆς ἀγλαὸν ἄνθος ἔχη·
 ἀνδράσι μὲν θηητὸς ἰδεῖν, ἐρατὸς δὲ γυναιξί
 ζωὸς ἐών, καλὸς δ' ἐν προμάχοισι πεσών.
 ἀλλὰ τις εὖ διαβάς μενέτω ποσὶν ἀμφοτέροισι
 στηριχθεὶς ἐπὶ γῆς, χειῖλος ὁδοῦσι δακῶν.

Τυρταῖος, Fr. 7 Prato = Fr. 7 Gentili – Prato

Το κάλλος επικρατεῖ παντός ἄλλου.

Το Δωρικό αυτό συστατικό του Ελληνισμού βίωμα εκφράζεται αρχετυπικά στον Όμηρο. Πληγωμένος, (νομίζουν θανάσιμα όπως και θα ήταν αν δεν είχε παρέμβει η Αθηνά), ο Μενέλαος από βέλος του Πάρι στην περιοχή των αιδείων, παρέχει στον ποιητή την ιδέα να προσέξει, και να ζωγραφίσει σε μια εκστατική περιγραφική εικόνα, το κάλλος των λείων και γεροδεμένων μηρών του ήρωα και των όμορφων κνημών και σφυρών του, καθώς βάφονται με το άλικο αίμα που κυλάει από την πληγή:

ὧς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μίηνῃ
 Μηρονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήμιον ἔμμεναι ἵππῳ·
 κεῖται δ' ἐν θαλάμῳ, πολέες τέ μιν ἠρήσαντο
 ἵππηες φορέειν· βασιλῆι δὲ κεῖται ἄγαλμα,
 ἀμφοτέρον κόσμος θ' ἵππῳ ἐλατῆρί τε κῦδος·
 τοιοῖοι τοι, Μενέλαε, μίανθην αἶματι μηροῖ

εὐφύεες κνήμαί τε ἰδὲ σφυρὰ κάλ' ὑπένερθεν.

Ιλιάς, Δ 141-147

[28]

Ησύχιος, s.v. *φούαξιρ* [= φούαξις, διόρθωση του Hemsterhuis από το χειρογραφικό “φουαέξιερ”]. *ἢ ἐπὶ τῆς ὥρας* [γράφω αντί του παραδιδόμενου “χώρας”, cf. Λουκιανός, *Ανάχαρσις*, 39: ἐμαστιγοῦντο ἐφ’ ἡλικίας] *σωμασκία τῶν μελλόντων μαστιγοῦσθαι*. Και s.v. *φουάδδει* [= φουάζει, pro “φουαδδει”]. *σωμασκεῖ*. Επίσης s.v. *συμβουάδ<δ>ει* [Hemsterhuis, αντί του χειρογραφικού “συμβουαδεῖ”]. *ὑπερμαχεῖ, Λάκωνες*. – Οι λέξεις και οι έννοιες προκύπτουν από ρίζα που δίνει *βούα* την αγέλη των παιδων, *βούαγορ ἢ βουαγόρ* [= βούαγος ἢ βουαγός] ἦταν ο αγελάρχης, “ὁ τῆς ἀγέλης ἄρχων παῖς” . Ησύχιος s. vv. Πλήθος Σπαρτιατικῶν επιγραφῶν αναφέρει το λειτούργημα. Π.χ. IG V 1 292, *βοαγόρ μικιχιδδομένων*, ο αγελάρχης αγέλης 10ετῶν παιδων. *Βουαγόρ μικκιχιδδομένων*, No. 305. *Βουαγός πρατοπαμπαίδων*, No. 273. Σε τιμητικές επιγραφές Εφόρων και Νομοφυλάκων αναγράφεται ως τίτλος τιμῆς αν είχαν διατελέσει βουαγοί στην ηλικία τους. Π.χ. No. 64, 69, 71, 78 κτλ.

Η έννοια της “βούας” αγέλης θα προήλθε από τον βουν. Με το πρόθεμα βου- εννοείται το ευμέγεθες. Βούπαις είναι το ιδιαίτερα ανεπτυγμένης σωματικής διάπλασης αγόρι. Χαρακτηριστικά επιχωρίαζε η γλωσσική αυτή συνήθεια στην Σπάρτη: Ησύχιος s.v. *βοῦ*. *τὸ μέγα καὶ πολὺ. Λάκωνες*.

Ησύχιος s.v. *φουλίδερ* [= φουλίδες]. *παρθένων χορός. Δωριεῖς*. Φουλίς το θηλυκό του φούα (βούα).

[29]

Κατά τον έσχατο κίνδυνο, στην εκ παρατάξεως μάχη, πριν την σύρραξη των φαλάγγων, ο βασιλεύς-αρχιστράτηγος της Σπαρτιατικής χρυσής ορδής προέθευε όχι στον Άρη, όχι στον Ενυάλιο, όχι την Αθηνά, όχι σε αυτόν τον Δία, αλλά στον Έρωτα και τις Μούσες.

Λακεδαιμόνιοι δὲ πρὸ τῶν παρατάξεων Ἔρωτι προθύονται ὡς ἐν τῇ τῶν παραταττομένων φιλίᾳ κειμένης τῆς σωτηρίας τε καὶ νίκης. καὶ Κρήτες δ' ἐν ταῖς παρατάξεσι τοὺς καλλίστους τῶν πολιτῶν κοσμήσαντες, διὰ τούτων θύουσι τῷ Ἔρωτι, ὡς Σωσικράτης ἱστορεῖ. (Σωσικράτης FrGrH 461F7 Jacoby = Αθήναιος, XIII, 561E-F).

καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις προεθύετο ταῖς Μούσαις ὁ βασιλεύς (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 21, 7; cf. *Αποφθέγματα Λακωνικά*, 238B; 221A; Πλούταρχος, *Περὶ αοργησίας*, 10, 458E).

Η αναφορά της Σπαρτιατικής αυτής πρακτικής και κατά τον Έρωτα και κατά τις Μούσες είναι προς τον Απόλλωνα. Το κάλλος πνέει τον Δωρικό και Ελληνικό έρωτα. Ο Απόλλων Φιλήσιος εξέφραζε ειδικά αυτήν την διάσταση της Απολλώνιας θρησκευτικότητας. Των Μουσών δε, εφορευουσών ποίησης, όρχησης, μουσικής κυρίως, προεξάρχων ηγεμών ήταν ο Μουσαγέτης Απόλλων (Cf. e.g. Πλούταρχος, *Συμποσιακών*, IX, 14, 1; 3, 1 κτλ.).

Στην περίφημη λάρνακα που αφιέρωσε ο Κύψελος στην Ολυμπία υπήρχε η παράσταση του Απόλλωνος προεξάρχοντος χορού Μουσών με την επιγραφή:

Λατοΐδας οὔτος τάχ' ἄναξ ἐκάεργος Απόλλων.

Μοῦσαι δ' ἄμφ' αὐτὸν, χαρίεις χορός, αἴσι κατάρχει

Παυσανίας V, 18, 4

[Cf. Ruediger Splitter, *Die "Kypseloslade" in Olympia. Form, Funktion und Bildschmuck: eine archaologische Rekonstruktion*, p. 35, ειδικά για τον αριθμό των Μουσών, το πιθανώτερο είναι να παρίσταντο τρεις].

Αρχικά οι Μούσες ήσαν 3 (Πλούταρχος, *Συμποσιακών*, IX, 14, 3 744C), ακόμη και στην κοιλάδα των Μουσών της Ελικώνος παρά την Άσκη της Βοιωτίας, ονόμασι Μελέτη, Μνήμη και Αοιδή. (Παυσανίας IX, 29, 2-3). Τα ονόματα παραπέμπουν στην τέχνη του μουσικού άσματος με χορό, στο μέλος. Τρεις επίσης και στους Δελφούς, Νήτη, Μέση και Υπάτη, με ευθεία αναφορά στους βασικούς μουσικούς φθόγγους (Πλούταρχος, *Συμποσιακών*, *loc. cit.*). Μούσες τρεις και στην Σικυώνα, μια των οποίων η Πολυμάθεια (Πλούταρχος, *Συμποσιακών*, IX, 14, 7 746E).

Διάφοροι αριθμοί και γενέσεις των Μουσών παραδίδονται, δείγμα υστέρως μυθοπλασίας εν τη γενέσει της. Cf. Arnobius, *Adversus nationes*, III, 37. Αλλά η έμφαση είναι στην τριάδα. Τόσες λογάριάζε ο Κορίνθιος επικός ποιητής του 8^{ου} π.Χ. αιώνα Εύμηλος, (Fr. 17 Kinkel = Fr. 17 Bernabe), θυγατέρες του Απόλλωνος, με ονόματα γεωγραφικά ποταμογενή, Κηφισούν, Αχελωίδα, Βορυσθενίδα. Μουσηγέτης και Μουσοπάτωρ κατ' αυτόν ο Απόλλων. Ο Έφορος προσετίθετο σε αυτήν την θεώρηση, FrGrH 70F222 Jacoby. [Cf. Preller-Robert, *Griechische Mythologie* (4) I 491]. - Το αρχέγονο ξόανο του Απόλλωνος στην Δήλο, έργο λεγόμενο των Τεκταίου και Αγγελίωνος, κρατούσε στο δεξί χέρι τόξο, στο δε αριστερό έφερε τρεις Χάριτες, που η κάθε μια τους είχε ένα χαρακτηριστικό μουσικό όργανο, λύρα, αυλούς και η μεσαία σύριγγα στο στόμα όπως ο Παν (Πλούταρχος, *Περί Μουσικής*, 14 = Αντικλείδης FrGrH 140F14 Jacoby = Ίστρος, *Απόλλωνος Επιφάνειαι*, FrGrH 334F52 Jacoby; Cf. Παυσανίας, IX, 35, 3). Οι Χάριτες εδώ επέχουν την θέση των Μουσών.

Την σχέση Απόλλωνος – Μουσών, την οποία εκφράζει ο χαρακτήρ της Μουσηγεσίας του Απόλλωνος, και η οποία κανονικά εικονίζεται με την ακολουθία και συνοπαδεία του Απόλλωνος από χορό Μουσών, αποτυπώνει ουσιωδέστερα και αμεσώτερα η Αττική αγγειογραφία αυστηρού ρυθμού σε σκέπασμα κύλικος από την Βάρη (00 356 Museum of Fine Arts, Boston), [M. Robertson, *Greek Painting*, p. 132]. **Η Μούσα**

καθισμένη σε βράχο με την λύρα στο χέρι θαμπώνεται από την ομορφιά του Απόλλωνα ο οποίος αυτογυμνώνεται από πορφυρούν ιμάτιο που φοράει εις απο-καλυπτική επί-δειξη του «τέλους» κάθε τέχνης. Η α-λήθεια του Απολλώνιου σωματικού κάλλους είναι η πηγή κάθε έμπνευσης.

Βορειοανατολικά του ναού της χαλκιοίκου Αθηνάς στην Ακρόπολη της Σπάρτης έκειτο το ιερόν των Μουσών με αρχέγονα ξόανα των θεαινών. Ο λόγος της εκεί θέσης του ιερού σωστά εκτίθεται από τον Πausανία: *ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς ἐξόδους ἐπὶ τὰς μάχας οὐ μετὰ σαλπύγγων ἐποιοῦντο, ἀλλὰ πρὸς τε αὐλῶν μέλη καὶ ὑπὸ λύρας καὶ κιθάρας κρούσμασιν* (Πausανίας III, 17, 5). Πίσω, στα δυτικά του ναού της Αθηνάς, ευρίσκετο ο ναός της Αφροδίτης Αρείας. Ενόπλιος και πολεμική η θεά επιχωριάζει στην Σπάρτη, κατά την φαλλική της υπόσταση. Τρεις θήλεις θεότητες δίπλα δίπλα με μαχητικό χαρακτήρα και πολεμική επιτροπεία. Η Αθηνά της τεχνουργίας ελατρεύετο χωριστά σε παραπλεύρως ιερό ως Αθηνά Εργάνη (Πausανίας III, 17, 4).

Στην ίδια την κίνηση της φάλαγγος προς την σύρραξη της μάχης μόνο αυλητικά μέλη επαίζοντο.

[30]

Για τον Λακεδαιμόνιο οπλίτη δείτε την μελέτη μου σχετικά με την πλαστική απεικόνισή τους.

Εντυπωσιακή είναι η εικόνα της κίνησης προς την μάχη που λογικά ζωγραφίζει ο Πλούταρχος:

ἤδη δὲ συντεταγμένης [ἄμα] τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων ὀρώντων, ὁ βασιλεὺς ἄμα τὴν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο, καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελε πᾶσι, καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ Καστόρειον μέλος, ἄμα τ' ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος, ὥστε σεμνὴν ἄμα

καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, ρυθμῶ τε πρὸς τὸν αὐλὸν ἐμβαινόντων, καὶ μήτε διάσπασμα ποιούντων ἐν τῇ φάλαγγι, μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πράως καὶ ἰλαρῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. οὔτε γὰρ φόβον οὔτε θυμὸν ἐγγίγνεσθαι πλεονάζοντα τοῖς οὕτω διακειμένοις εἰκὸς ἐστὶ, ἀλλ' εὐσταθὲς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θάρσους, ὡς τοῦ θεοῦ συμπαρόντος. ἐχώρει δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ <τούς> στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότας.

Λυκούργος, 22, 5-7; cf. 21, 7; Αποφθέγματα Λακωνικά 238B; Θουκυδίδης V, 70,1; Ξενοφών, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, 13, 8; Aulus Gellius, *Noctium Atticarum*, I, 11, 1-5; Σχόλια εἰς Πινδάρου Πυθιονίκους II 127; Πολύαινος, Στρατηγημάτων, I, 10; Cicero, *Tusculanarum disputationum*, II, 16 (37). – Οι αυλητές στην Σπάρτη αποτελούσαν συντεχνία όπου η τέχνη πήγαινε από πατέρα σε γιο (Ηρόδοτος, VI, 60; Παρόμοια οι κήρυκες και οι μάγειροι).

Ο Αριστοτέλης είχε αντιμετωπίσει το πρόβλημα γιατί οι Σπαρτιάτες οδεύουν στην σύγκρουση υπό μουσική και μέλη αυλών. Ο Aulus Gellius εξηγώντας το θέμα έχει διασώσει μια εντυπωσιακή φράση του: *διὰ τί ἐπειδὴν κινδυνεύειν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκουσιν.* [Gellius I, 11, 17-19 = Αριστοτέλης Fr. 244 Rose]. Ο δειλός θα κινηθεῖ ταραγμένα και ἄρα θα φανεῖ ἄσχημα, ο εσθλός θα κινηθεῖ ὁμορφα σαν να χορεύει. Γι αυτό οι Λακωνικές απεικονίσεις σε αγγειογραφίες οπλιτῶν μονομαχούντων εἶναι ορχηστικές!

Γυμναστική, αθλητικά αγωνίσματα, οπλομαχία, ὄρχηση αποτελοῦν ἓνα συνεχές. Ὄταν οι ἐφηβοὶ τελειώσουν τις ασκήσεις οπλομαχίας μεταπίπτουν σε χορευτική επίδειξη, ἀπὸ πυρρίχιους σε αισθησιακούς και εκστατικούς Δωριστί χορευοντες (Λουκιανός, *Περί*

ορχήσεως, 10). Το ίδιο πριν τις κύκλιες μελικές ορχήσεις γυμνάζονται χορεύοντας εις μίμηση αθλημάτων και μάχης.

Οι ορεσίβιες νεαρῶδεις Δωρικές αγέλες, στα περάσματα βίας, βιασμού και αρπαγής που έπαιζαν επιδεικνύοντας την ακμή τους, έβλεπαν να τις οδηγεί το φάσμα του θεού, αρχέτυπη ιδέα του εαυτού τους, ο φαλλικός Απόλλων. Στη Σπάρτη ο οργών φαλλός της ρώμης μεταμορφώθηκε στον Κούρο του κάλλους, ίνδαλμα της τελειότητας και γι αυτό πηγή κάθε ενεργού «αρετής», κάθε ικανότητας.

[31]

Βασιλεύς του “Κόσμου” είναι ο Πρωθήβης του Κάλλους:

αίων παις έστι παίζων πεσσεύων: παιδός ή βασιληή

Ηράκλειτος DK 22 B52

Πρόκειται για τον Απόλλωνα. Αυτός είναι πρωτίστως και κυρίως ο Άναξ του Ελληνισμού.

ό άναξ, οὔ τὸ μαντεῖόν έστι τὸ έν Δελφοῖς, ...

Ηράκλειτος DK 22 B93

[32]

Η μυθολογία του Απόλλωνα βρίθει από χαρακτηριστικά της εφηβικής ψυχοσύνθεσης. Την αυτοσυναίσθηση της «ωραίας» ακμής του νεαρῶδους αποτυπώνει η εικονογραφία του Απόλλωνα. Ένα θρησκευολογικό στοιχείο. Σπένδουν οι θνητοί στους αθανάτους. Κατά κύρια εξαίρεση και κατ' εξοχήν ο πρωθήβης Άναξ προσφέρει σπονδή στον εαυτό του. Για παράδειγμα η λευκή κύλιξ στο Μουσείο των Δελφών που παριστά τον κιθαρωδό Απόλλωνα δαφνοστεφή να κάθεται σε δίφρο με την λύρα στο αριστερό χέρι σπένδοντας από φιάλη σπονδής που κρατεί στην δεξιά. Ο Απόλλων επίσης φορές παρίσταται επι-φανής μπροστά από

άγαλμά του. Cf. e.g. τον ερυθρόμορφο κρατήρα στην συλλογή Ludwig του Antikenmuseum στην Basel, E. Berger und R. Lullies, *Antike Kunstwerke aus der Sammlung Ludwig, I, Fruehe Tonsarkophage und Vasen*, Nr. 70, p. 183.

[33]

Ανακρέοντα γοῦν ἐρωτηθέντα, φασί, διατί οὐκ εἰς θεοὺς ἀλλ' εἰς παῖδας γράφειν τοὺς ὕμνους, εἰπεῖν ὅτι οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσιν.

Σχόλια εἰς Πινδάρου *Ισθμιονίκους*, II 1a p. 213.25-27 Drachmann

[Cf. Πίνδαρος, *Ισθμιονίκης* II, 1-7].

Η Ολυμπία θρησκευτικότητα του κλασσικού Ελληνισμού θεμελιώνεται στην Απολλώνια μορφή. **Ο τέλειος νεαρώδης είναι επιφάνεια του Απόλλωνος. Το αρχέτυπο του Κούρου είναι ο Απόλλων.**

Η έμφαση στην νεαρώδη ηλικία καταφαίνεται και από το ότι στην Σπάρτη το παιδί από 7 έως 21 ετών είχε διαφορετική ονομασία κάθε χρόνο. Δείτε την μελέτη μου για τα αρχαία ηλικιακά.

[34]

... τοὺς ἐρωμένους αἴτας ἔνιοι καλοῦσιν ὡς Θεσσαλοί. ... αἴτης ἂν λέγοιτο ἀπὸ τοῦ εἰσάειν καὶ εἰσπνεῖν τὸν ἔρωτα τῷ ἀγαπῶντι.

Σχόλια στον Θεόκριτο, Ειδύλλιο XII ("Αίτης"), υπόθεσις a, pp. 249.19 – 250.1, 5 – 6, Wendel.

εἰσπνήλας (δωριστί, εἰσπνήλης ἰωνικά, εἴσπνηλος): παρὰ Λάκωσιν. ... ὁ μὲν εἴσπνηλος, τουτέστιν ἐραστής, ὡς Λακωνίζων εἶποι <ἂν> ἀνήρ, ὁ δὲ αἴτης, τουτέστιν ἐρώμενος, ὡς πάλιν φαίη ἂν ἀνήρ Θεσσαλός. ... οὗτοι γὰρ φασιν ἐμπνεῖν τὸ ἐρᾶν.

Σχόλια στο ίδιο, v. 12b, d, p. 253.1, 3 -5, 8 Wendel

αἴτης ὁ ἐρώμενος παρὰ τὸ ἄειν, ὃ ἐστι πνεῖν. ὁ εἰσπνέων τὸν ἔρωτα τῷ ἐραστῇ. Φασί γὰρ γίνεσθαι τὸν ἔρωτα ἐκ τοῦ εἰσπνεῖσθαι ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ ἐρωμένου. ὅθεν καὶ εἰσπνήλας καλοῦσι τοὺς ἐραστὰς οἱ Λάκωνες.

Etymologicum Gudianum, s.v. αίτης, pp. 57.19 – 58.2 de Stefani

είσπνήλης, ὁ ἔρων [ἀντὶ τοῦ χειρογραφικοῦ λάθους “ἔρώμενος”] ... ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος εἰσπνεόμενος. Λακεδαιμόνιοι γὰρ εἰσπνεῖν φασὶ τὸ ἔρᾶν.

Etymologicum Magnum, pp. 306.22 – 26

... αὐτοὶ [δηλ. οἱ “καλοὶ”] γούν δέονται τῶν ἔραστῶν εἰσπνεῖν αὐτοῖς.

Λακεδαιμονίων δέ ἐστιν αὕτη ἢ φωνή, <τὸ> ἔρᾶν πνεῖν λέγουσα.

[διόρθωσα προσθέτωντας τὸ “τὸ” καὶ γράφωντας “πνεῖν” ἀντὶ τοῦ χειρογραφικοῦ “δεῖν”]

Αἰλιανός, Ποικίλη Ἱστορία, III, 12

Τὰ Θεσσαλοιοδικὰ γλωσσολογικὰ συνάπτονται ἐν προκειμένῳ πρὸς τὰ Λακεδαιμόνια Δωρικὰ . Το ἄγαν περιπλανητικὸ φύλο των Δωριέων, ἡ μικρὰ ζύμη τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ φυράματος, εἶχε μεγάλη βιωματικὴ ἐπιρροή στα συγγενέστερα καὶ, κατὰ τοὺς καιροὺς των ορεινῶν προκαθοδικῶν διαδρομῶν του, γειτνιάζοντα φύλλα τῆς Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδας. (Δεῖτε τὶς μελέτες μου γιὰ τον Κουρητικὸ Δωρισμὸ του τεράστιου ορεινοῦ ὄγκου ἀπὸ Νότιας Πίνδου εἰς Παρνασσὸ καὶ Οἶτη, μέχρι Βοιωτίας καὶ Εὐβοίας).

[35]

Ἰβυκος Fr. 327 Campbell

[36]

... ἐξ ὧν δὲ ἡ γένεσις ἐστὶ τοῖς οὔσι, καὶ τὴν φθορὰν εἰς ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τὸ χρεῶν. διδόναι γὰρ αὐτὰ δίκην καὶ τίσιν ἀλλήλοις τῆς ἀδικίας κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν.

Ἀναξίμανδρος DK12 B1

Ἡ ἀνάγκη τῆς γένεσης καὶ φθορᾶς καθενὸς ἀπὸ τα ἴδια καὶ στα ἴδια. Ἡ ἀδήριτη ἀνάγκη τῆς συμφύιας γέννησης καὶ θανάτου κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν.

Και η διέξοδος από τον Λαβύρινθο του Χρόνου, διατρανωθείσα ενάμιση σχεδόν αιώνα πριν τον Αναξίμανδρο και την Ιωνική φιλοσοφία από Λυδό ποιητή στην Δωρική Σπάρτη:

λεπτά δ' άταρπός, νηλεής δ' ανάγκα

Αλκμάν Fr. 108 Calame

Στην αδυσώπητη ανάγκη της Μοίρας του Κόσμου, της Αΐσας, του μοιράσματος με το οποίο υφάινεται το γίνεσθαι του χρόνου, μέσα στον Λαβύρινθο της ύπαρξης όπου ο Μινώταυρος γεννάει και τρώει τα παιδιά του, υπάρχει ένα λεπτό μονοπάτι σωτηρίας, ένα ασφαλές πέρασμα στον ποταμό του χρόνου, ένας Πόρος μέσα στην Αΐσα, οι μέγιστοι Δαίμονες της κοσμικής τάξης:

σιῶν γ]ὰρ Αἴσα παντῶν

χῶ Πόρος] γεραιάτοι

Αλκμάν Fr. 3. 13-14 Calame

[αποκατέστησα χρησιμοποιώντας τροποποιημένες προτάσεις του Snell και του Zielinski]

Σε άλλο του ποίημα ο Αλκμάν, επικαλούμενος τις Μούσες, επανέρχεται στην κοσμογονική θρησκευτικότητα, τοποθετώντας στην αρχή των πάντων την Θέτιδα (θέτω, τίθημι, την θέση της κοσμικής τάξης), τον Πόρο (την διέξοδο, τον τρόπο λύσης, την μαγεία και «μηχανή» της εύρεσης) και το Τέκμωρ (το «τέλος» της κάθε δημιουργικής κίνησης). [Fr. 81 col. III 7-20].

Ιερόν και Ναός Θέτιδος στην Σπάρτη, Μεσσηνιακής προέλευσης και Πελασγικής, μυστηριακής φύσης: το ξόανο της θεάς «έν άπορρήτω φυλάσσουσι». Παυσανίας III, 14, 4.

[37]

Η παλαιά παραδεδομένη Ορφική θεολογία του 6^{ου} και 5^{ου} αιώνα π.Χ. παρήγαγε από μια σκοτεινή αρχή, την Νύκτα, τον Έρωτα πρωτόγονο πάσης υπάρξεως, πάγκαλλο με χρυσές πτέρυγες στίλβοντα πόθο, όμοιο με πνοές αέρινων δινών. Είναι ο μέγας Φάνης της φανέρωσης. [Έξοχο burlesque του Ορφικού έπους, που συνετέθη σε όλον και εξεδόθη επί

Πεισιστράτου, από τον Αριστοφάνη, *Όρνιθες*, 690 sqq. (= OF1 Kern). Cf. OF2; OF24; OF28; OF28a].

Η σχέση Έρωτα και πνεύματος-πνοής ετηρήθη και στην δεύτερη και υστερώτερη Ορφική κοσμογονία, η οποία ξεκινάει από τον Χρόνο αντί τα Νυκτός.

αὐτὰρ Ἔρωτα Χρόνος καὶ πνεύματα πάντ' ἐτέκνωσε

Όρφικά, OF 37 Kern

[38]

Οι νεώτεροι των 30 ετών, οι νεαροί, παίδες, έφηβοι, κυρσάνια και νεανίες, είχαν τελείως αποκοπεί από τις βιοτικές μέριμνες. Ακόμη και οι ελάχιστες αναγκαίες οικονομικές ρυθμίσεις και συναλλαγές της «αγοράς» διεκπεραιώνοντο από συγγενείς και φίλους-ερώντες:

οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντ' ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 25, 1

Οι ερώντες πρόσεχαν επισταμένως την συμπεριφορά των νεαρῶδων ερώμενων τους στην γυμνασία, στον ανταγωνισμό, στα παιχνίδια και τα αστεία και τα πειράγματά τους και την εν γένει συναναστροφή τους με τους άλλους νέους, συνδιαιτώμενοι στενά με αυτούς ώστε να σμιλεύεται και ο χαρακτήρας του νέου όπως το σώμα του με την άθληση. Γιατί τίποτε δεν επιδρά δυνατώτερα στον νέο από την γνώμη και συμβουλή του μεγαλύτερου, όταν εκείνος μεν θαυμάζει την ακμή του και εράται της “ώρας” του, ενώ και αυτός εκτιμά την σοφή σκέψη και τέχνη εκείνου.

ἤδη δὲ τοῖς τηλικούτοις [“annos duodecim natis et plures”] ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συνανεστρέφοντο, καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι καὶ μᾶλλον, ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσιν ἀλλήλους παρατυγχάνοντες, οὐ παρέργως.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 17, 1

Αυτό που συνέβαινε με έντονο ενδιαφέρον στην ιδιαίτερη περίπτωση έρωτα εισπνήλα προς αἴτη, χαρακτήριζε γενικά την στάση των μεγαλύτερων προς τους νεώτερους. Πρόσεχαν την διαμόρφωση του σώματος και του νού τους, και ασχολούντο με αυτήν. Τόση ήταν η κυριαρχία του Έρωτα στην Σπάρτη, ώστε τα πάντα περιστρέφοντο γύρω απο την νεότητα, πως θα επιτύχει την τελειότητα της φύσης μορφούμενη εις άγαλμα του Απόλλωνα.

... ἀλλὰ τρόπον τινά πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες...

ibid.

(υπερβολή βέβαια στην διατύπωση υπό την επίδραση της Πλατωνικής Πολιτείας και Στωικών θεωριών).

Η σχέση εισπνήλα – αἴτα ήταν εξαιρετικά στενή. Τόσο που ο ερών εθεωρείτο υπεύθυνος για την συμπεριφορά του ερώμενου νεαρού. Όταν ένας νέος πάνω στην φωτιά της μάχης φώναξε κραυγή φόβου ή ταραχής, φωνή μη Δωρικού κάλλους, οι άρχοντες επέβαλαν πρόστιμο στον εραστή του:

έκοινώνουν δ' οί έρασται τοῖς παισι τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρα· καὶ λέγεται ποτε παιδός ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγεννή προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν έραστήν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

Πλούταρχος, Λυκούργος, 18, 8

Τόσο το εράν ήταν θεσμός της Σπαρτιατικής πολιτείας, που ίσχυε και στην περίπτωση των γυναικών, όπου το βίωμα και η ιδεολογία του κάλλους δεν έχει κύρια φυσική εφαρμογή. Υπ' αυτό το πνεύμα σχολιάζει ο Πλούταρχος, ότι καλές και αγαθές γυναίκες ενεπνέοντο από έρωτα προς διακεκριμένες παρθένες:

οὕτω δὲ τοῦ έράν ἐγκεκριμένου παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθένων έράν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας...

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 18, 9

Μάταια ο Ξενοφών προφασίζεται ότι ο έρωσ στην Σπάρτη δεν έφθανε την σωματική διάσταση (*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, II, 12-14). Ενώ βέβαια τονίζει την πλεονάζουσα εμφατική ολοκληρωματική σχέση σε Βοιωτία και Ηλεία, τόπους ιδιαίτερης Δωρικής και Απολλώνιας συνάφειας. (Δείτε τις μελέτες μου επί του Απολλώνιου - Δωρικού τόξου σε Στερεά Ελλάδα και Ηλεία). Ομολογεί ότι δεν ήταν πιστευτή η δήλωσή του.

Βέβαια έχει στον νου του σωματική προκτική οχεία, πυγικό περαίνειν. Αυτό κυριολεκτούσε το “παιδικοῖς χρῆσθαι”. Υπάρχει δε όμως ποικιλία ερωτικής σωματικής επαφής και απόλαυσης χωρίς την πράξη αυτή.

Σε δύο θραύσματα μελανόμορφων αρχαϊκών Λακωνικών αγγείων, το ένα στο Cerveteri [R. Foertsch, *Kunstverwendung und Kunstlegitimation im archaischen und fruehklassischen Sparta*, Abb. 123; C. M. Stibbe, *Das andere Sparta*, Abb. 140] το άλλο στο Λούβρο [R. Foertsch, *op. cit.*, Abb. 124], έχουμε την συμπληρωματική απεικόνιση μιας ερωτικής σκηνής στα συμβατικά πλαίσια κυνηγιού (δυσ σκυλιά παρίστανται εραλδικά εκατέρωθεν των δυο αρσενικών μορφών). Στην πρώτη αγγειογραφία δυο άνδρες προσεγγίζουν κατενώπιον μεταξύ τους, ο ένας νεαρός έφηβος τέλειας διάπλασης ο άλλος μεγαλύτερος γενειοφόρος. Στην δεύτερη δύο άνδρες ίστανται ορθοί σε σωματική επαφή. Ο μεγαλύτερος έχει αγκαλιάσει τον νεώτερο, το κεφάλι του γερμένο πάνω στον ώμο του νεαρού, και με κεκαμμένα σκέλη προβαίνει σε μηρική απόλαυση. (Σε απεικονίσεις συμποτικές επί Λακωνικών αγγείων εκ των δύο που συμμερίζονται κάθε ανάκλιτρο ο ένας είναι γενειοφόρος και ο έτερος νεαρός. V. e.g. Foertsch, *op. cit.*, Abb. 139; 140).

Αλλά οι ερωτικές προτιμήσεις σωματικής επαφής δε συνιστούν κατηγοριακές διαφοροποιήσεις και φυσικά δεν δικαιολογούν την

Ξενοφώντεια «δικαιολόγηση» του Σπαρτιατικού θεσμού του Έρωτα (“qui s’ excuse, s’ accuse”!).

Εξ άλλου ήταν παροιμιώδης η Σπαρτιατική πρακτική ως προβαίνουσα και μέχρι πέρατος κατά περίπτωση. Ησύχιος s.v. *λακωνίζειν*. τὸ παιδικῶς χρηῖσθαι (= περαίνειν προωκτικά). Cf. Σούδα s.v. Την λέξη με αυτήν την έννοια την είχε χρησιμοποιήσει ο Αριστοφάνης στις *B' Θεσμοφοριάζουσες*, Fr. 358 PCG. S.v. *Λακωνικὸν τρόπον*. [α'έννοια] τὸ περαίνειν και παιδεραστεῖν. [β'έννοια] τὸ παρέχειν ἑαυτὴν τοῖς ξένοις. ἤκιστα γὰρ φυλάττουσι Λάκωνες τὰς γυναῖκας. (Το αυτό και οι Κρήτες: s.v. *Κρητὰ τρόπον*. τὸ παιδικῶς χρηῖσθαι). S.v. *Κυσολάκων*. *Ἀρίσταρχος* φησὶ τὸν *Κλεινίαν οὕτω λέγεσθαι τῶ κυσῶ [= τῶ προωκτῶ] λακωνίζοντα*. τὸ δὲ τοῖς παιδικῶς χρῆσασθαι *λακωνίζειν* ἔλεγον. Και η προωκτική οχεία της γυναίκας έτσι ελέγετο: ο Θησεύς φέρεται να είχε περάνει την Μελαίνη (ή Ελένη κατά προτεινόμενη διόρθωση του Ruhnken, όταν παιδίσκη την είχε απαγάγει στην Αττική) κατ' αυτόν τον τρόπο (Φώτιος, *Λεξικόν*, s.v. *Κυσολάκων*).

Τα παροιμιώδη ενέχουν και ποιάν υπερβολήν δι'έμφασιν. Αλλά η σωματική επαφή στο εράν του κάλλους είναι φυσική – όλες οι αισθήσεις και όλη η ψυχή και όλος ο νους μετέχουν στον θαυμασμό και στην απόλαυση του όμορφου. Το εύρος και βάθος της επαφής είναι θέμα προτίμησης, πειθούς και χάριτος κατά τους αρχαίους.

Μια ανεπεξέργαστο εικόνα από πρώτο χέρι των ερωτικών θεμάτων και επαφών Δωρικού έρωτα κερδίζουμε με τις βραχοεπιγραφές (graffiti) της Αρχαίας Θήρας, χαραγμένες διάσπαρτα περί τον ναό του Καρνείου Απόλλωνος, τον χώρο των Απολλώνιων ορχήσεων δίπλα και το γυμνάσιο των εφήβων παραδίπλα. Είναι από τις πρώτες μαρτυρίες της νέας Ελληνικής γραφής, αναγόμενες οι παλαιότερες στον 8ο π.Χ. αιώνα, ίσως και τέλος του 9ου, αποτελούν δε πρωτογενή γεγονότα. V. IG XII, 3, Nos. 536 sqq.; Supplementum, p. 307 sqq.,

Nos. 1410 sqq. Οι πληροφορίες από τη Θήρα είναι πολύτιμες γιατί πρόκειται για μια Δωρική πόλη και μάλιστα κατ' ευθείαν Σπαρτιατική αποικία. Ενισχύουν πλήρως και επαυξάνουν ότι γνωρίζουμε για τον Δωρικό και Σπαρτιατικό έρωτα.

[39]

Ο Σολωμός έχει συλλάβει το Δωρικό ιδεώδες του Ελληνισμού, έστω και κάπως ρομαντικά και ιδεαλιστικά, ΙταλοΓερμανικά.

Ο χορός του Έρωτα με τον Απρίλη και η αφόρητη ομορφιά της φύσης την φοβερή ώρα του Μεσολογγιού (*Ελεύθεροι Πολιορκημένοι*, Σχεδίασμα Γ', 6, *Ο Πειρασμός*) αντιστοιχούν και εναρμονίζονται με την κατάσταση των ηρώων παρά την φρικτή ένδεια της περιστασής τους:

Στην νύχτα απόλυτη ησυχία, “ήθελε πῆς ὅτι εἶχε παύσει ἡ ζωή”.
Αλλά αυτοί μέσα τους λόγια λένε

*Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, ποῦ μόλις τὰ χωράει.
στὰ μάτια καὶ στὸ πρόσωπο φαίνοντ' οἱ στοχασμοὶ τους –
τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τρισβαθὴ ψυχὴ τους.
ἀγάπη κ' ἔρωτας καλοῦ τὰ σπλάχνα τους τινάζουν –
τὰ σπλάχνα τους κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἠσυχάζουν.
γλυκειὰ κι' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ 'σὰ' νά τανε βγαλμένη,
κι' ὑψώναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψι τὴ φθαρμένη.*

(Σχεδίασμα Β' 9)

Αλλά ο Δωρικός ύμνος του Σολωμού είναι ο Πόρφυρας του. Γυμνός ο πανέμορφος νέος, Άγγλος ναύτης του πολεμικού Ardent, κολυμπάει (1847) στη θάλασσα της Κέρκυρας.

*Βγαίνει τὸ ρόδο θαυμαστό, πρώτη χαρὰ τοῦ ἡλίου,
ἀλλ' ὅμως δεύτερη, Καλέ, ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου!*

(Παραλλαγή, Απόσπ. 2)

καὶ πρέπει νά βγῆ πάρωρα τ' ἄστρι στὴν ὠμορφιά του

(Παραλλαγή, Απόσπ. 4, στιχ. 6)

Αλλά βρίσκεται κοντά στον νιό ο τίγρις του πελάγου:

κι' ὄρμησε...

κατὰ τὸν κάτασπρο λαιμὸ πού λάμπει ὡσὰν τὸν κύκνο,

κατὰ το στῆθος τὸ πλατὺ, καὶ τὸ ξανθὸ κεφάλι,

κατὰ τὴν μεγαλόψυχη γλυκειὰ πνοὴ τῆς νιότης.

(Απόσπ. 7, στιχ. 8-11)

πρὶν πάψ' ἢ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίξει –

ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισεν ὁ νιὸς τὸν ἑαυτό του.

οἱ κόσμοι γύρου ν' ἀνοίγαν κορῶνες νὰ τοῦ ρίξουν,

(Απόσπ. 8, στιχ. 1-3)

Το κάλλος της τελειότητας αναγνωριζόμενο δίνει την χαρά και ανοίγει την πύλη της αιωνιότητας μπροστά στον θάνατο.

Βρέθηκαν και τότε «πνευματικοί» άνθρωποι που δυσανασχέτησαν με τον «Πόρφυρα» και την επικείμενη δημοσίευσί του. Γράφει ο Πολυλάς στα Προλεγόμενα της έκδοσης των καταλοίπων του ποιητή (XVI):

Σύγχρονα ετελείωσε και τον «Πόρφυρα», και έμελλε να το δημοσιέψει. Προς έναν φίλον του, ο οποίος του παρατήρησε ότι το έθνος ήθελε δεχθεί καλύτερα ένα ποίημα εθνικό, απάντησε ευθύς: Το έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί Εθνικόν ό,τι είναι Αληθές.

Το πιο Ελληνικό του ποιητή δεν ήταν Εθνικό!

Τώρα όπως τότε. Και αυτούσια εκείνη η απάντηση μένει ισχυρή.

Ο Νεοελληνισμός του κατεστημένου επίσημου συστήματος πάσχει συστατική κρίση ταυτότητας.

Γι αυτό παρήκμασε χωρίς να ακμάσει. Και εξέπνευσε χωρίς να πνεύσει. Επειδή δεν εισέπνευσε το Πνεύμα του Ελληνισμού, την Δωρική Πνοή του Κάλλους.

Δεν έγινε ο Εισπνήλας του Αϊτη.

Και έτσι μαζί με την Αιωνιότητα έχασε και τον Χρόνο